

Katsaus

KRIITTINEN KORKEAKOULU

6.1979

ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA: VETOOMUS SUOMEN SAADYILLE • KAUKO SIPPONEN: KANSALLISIA NÄKÖALOJA • REIJO WILENIUS: JULISTUS 80-LUVULLE • PÄR STENBACK: SUOMEN YMPÄRISTÖPOLITIIKAN ALKUVAIHEISTA • REINO URONEN: KANSALLISPUISTOT, SUOT JA MUUT SUOJELUKOhteet • SIMO JAATINEN: VESIVAROJEMME KÄYTÖN JA HOIDON KEHITTÄMINEN • RAUNO RUUHIJÄRVI: LUONTO JA LUONNONSUOJELU 1970-LUVUN SUOMESSA • ESKO JOUTSAMO: 70-LUVUN YMPÄRISTÖNSUOJELUN TAVOITTEET JA TOIVEET • MARGIT ESKMAN: TYÖ JA TOIMEENTULO • KEIJO LIINAMAA: ONKO TYÖTTÖMYYS TULLUT JAADAKSEEN? • NIKOLAJ-KLAUS VON KREITOR: KOULUTUKSEN KRIISI RUOTSISSA • REIJO WILENIUS: MITÄ UNOHTUI KOULUA UUDISTETTAESSA? • VEIKKO PÖYHÖNEN: KOULUNUUDISTUKSEN IHMISKUVA • PERTTI PARKKOLA: KOKEMUKSIA OMASTA KIRLIAN-TUTKIMUKSESTANI

Katsaus

7. (19.) vuosikerta.
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija

Kriittisen Korkeakoulun
kannatusyhdistys ry.

Toimisto

Yrjönkatu 23 B 21, 00100 Helsinki 10
ma—pe klo 9—15. P. 611 149

Toimittajat

Antti-Veikko Perheentupa, päätoimittaja
Osmo Jokinen, toimitussihteeri, puh. 90-713 212,
Hakaniemenkatu 3 A 32, 00530 Helsinki 53.

Toimitusneuvosto

Kriittisen Korkeakoulun johtokunta: Reijo Wile-
nius (pj.), Aulis Aarnio, Henri Broms, Oiva Keto-
nen, Ulla Lång, Seppo Matinvesi, Antti-Veikko
Perheentupa, Ville Repo, Kalevi Suomela ja Antti
Tuuri.

Tilaukset vuodelle 1980

maksamalla 40 mk/vuosikerta ps-tilille 715 56-0

Irtonumerot

å 7,50 mk: Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian
paperikauppa, Kasvisravintola ja Suomen Luonnon-
suojelun Tuki Helsingissä ja Oulussa.

*Osoitteenmuutokset ja jälktilaukset toimiston
osoitteella*

KRIITTINEN KORKEAKOULU

Osoite: Yrjönkatu 23 B 21, 00100 HELSINKI 10
Puhelin: 611 149 (ma—pe klo 9—15)

on sitoutumaton, opetusministeriön tukema, avoi-
men yliopiston ideaa toteuttava kulttuurikeskus.
Toiminta alkoi vuonna 1968.

Kriittinen Korkeakoulu pyrkii ● tarjoamaan tietoja
ja virikkeitä kaikille, jotka ovat kiinnostuneita ai-
kamme ongelmista ● järjestämään kiinnostuneille
mahdollisuuksia itsensä ja ympäristönsä kehittämi-
seen ● edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja
kehittämistä, joka antaa uusia näkökulmia todelli-
suuden ymmärtämiseen sekä ● tarjoamaan mah-
dollisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden
kohtaamiselle ● *Toimintamuotoja* ovat avoimet esi-
telmä- ja keskustelutilaisuudet, inhimillisen kasvun
seminaari, erityiskurssit sekä tutkimus- ja selvitys-
työryhmät.

Sihteerit

Antti-Veikko Perheentupa (pääsihteeri), puh.
90-611 149

Martti Tuomola (suunnittelu sihteeri), puh. 90-
408 560

Anneli Launiainen (toimistosihteeri), puh. 90-
611 149

Sanna Wirtavuori (tiedotussihteeri), puh. 90-
611 149

Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n jäse-
neksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 15 mk/
vuosi (tai ainaisjäsenmaksun 200 mk) ps-tilille
1683 71-4.

6•79 sisältö

3 ANTTI-VEIKKO PERHEENTUPA
Vetoomus Suomen säädyille

4 KAUKO SIPPONEN
Kansallisia näköaloja

6 REIJO VILENIUS
Julistus 80-luvulle

Ympäristöpolitiikan 70-luvun tilinpäätös

7 PÄR STENBÄCK
Suomen ympäristöpolitiikan alku-
vaiheista

9 REINO URONEN
Kansallispuistot, suot ja muut suojelu-
kohteet

11 SIMO JAATINEN
Vesivarojemme käytön ja hoidon
kehittäminen

13 RAUNO RUUHIJÄRVI
Luonto ja luonnonsuojelu 1970-luvun
Suomessa

15 ESKO JOUTSAMO
70-luvun ympäristönsuojelun tavoitteet
ja toiveet

Työ ja toimeentulo

16 MARGIT ESKMAN
Työ ja toimeentulo

20 KEIJO LIINAMAA
Onko työttömyys tullut jäädäkseen?

22 NIKOLAJ-KLAUS VON KREITOR
Koulutuksen kriisi Ruotsissa

26 REIJO WILENIUS
Mitä unohtui koulua uudistettaessa?

27 VEIKKO PÖYHÖNEN
Koulunuudistuksen ihmiskuva

29 PERTTI PARKKOLA
Kokemuksia omasta kirjallisuustutkimuk-
sestani

LIITTEENÄ TILILLEPANOKORTTI —
VAIVATTOMIN TAPA TILATA KATSAUS
VUODEKSI 1980!

ISSN 0022-9458

Forssan Kirjapaino Oy • Forssa 1980

VETOOMUS SUOMEN SÄÄDYILLE

Kriittinen korkeakoulu järjesti 6. 12. 1979 Säätytalossa "Aatelittomien säätyjen itsenäisyyspäivän juhlan", josta tuli jo ensimmäisellä kerralla menestys. Tilaisuuteen oli saapunut "säädynmukaisessa pyhäpuvussa" yli puolentuhatta kansalaista kuuntelemaan juhlapuheenvuoroja, kalevalaista lausuntaa ja juhlamusiikkia sekä tanssimaan poloneesia ja ja muita vanhoja tansseja. Katsaus voi onnistuneesta tilaisuudesta julkaista vain pääsihteeri Antti-Veikko Perheentuvan, maaherra Kauko Sipposen ja professori Reijo Wileniuksen puheenvuorot. Neljäntenä puhujana oli kirjailija Paavo Rintala, joka "kirjoitti veteen", joten hänen sanansa tallentuivat vain mukana olleiden mieliin.

Kunnianarvoiset säätyjen jäsenet.

Tämä on vetoomus kaikille Suomen säädylle. Tämä on vetoomus kansallisen itsetunnon puolesta. Tämä on vetoomus tulevaisuuden hyväksi.

Olemme astuneet epävarmuuden aikaan. Siksi tarvitsemme uudenlaista varmuutta. Tarvitsemme voimaa, joka nousee meistä itsestämme, yksilöinä, säätyinä, kansakuntana.

Uudistuvan voiman lähde on sellaisessa kulttuurissa, joka läpäisee meidät. Kulttuuri turvaa inhimillisen elämän jatkuvuuden. Mutta jatkuvuutta on vain elävässä, alati uudistuvassa kulttuurissa.

Elävää ei ole se mitä säilytetään. Elämä vaatii jatkuvaa uudelleen luomista. Siksi kulttuurin perusominaisuus on erilaisuus. Siksi kulttuuri ei ole minkään ryhmän omistettavissa.

Säädyt merkitsevät erilaisia elämänmuotoja ja erilaisia arvomaailmoja. Säädyt toteuttavat rinnakkain kehittyviä erilaisia kulttuureja. Tässä mielessä Suomi on onneksemme edelleen sääty-yhteiskunta. Siksi suomalais-

sessä kulttuurissa on voimaa.

Meidän on vain vapauduttava siitä väärinkäsityksestä, että säätyjen tulisi edustaa eriarvoisuutta. Jokainen omaa kulttuurisarakaansa kunnialla vaaliva sääty on itselleen kyllin arvokas. Itsekunnioitus on tasa-arvon korkein muoto.

Ihmisen tärkein tunne on kunnioitus. Kunnioituksen tunteelle perustuu kulttuurin terveys, sen elinvoima. Ilman kunnioitusta kulttuuri madaltuu pelkäksi tietämiseksi ja osaamiseksi. Sitä kaikki säädyt välttävät.

Haluan suunnata yhteisen kunnioituksemme niille sukupolville, jotka rakensivat tämän talon aatelittomien säätyjen edusmiesten koontumispaikaksi. He eivät aikaansaaneet vain tilaa, jonka koemme yleväksi. He ovat kouriintuntuvasti ilmaisseet ajatuksensa aatelittomien aateluudesta, erilaisuuden arvokkuudesta, itsekunnioituksesta todellisenä tienä tasa-arvoon.

Jokaisella säädylle on velvollisuutensa kansakuntaa ja sen kulttuuria kohtaan. Erilaisiin velvollisuuksiin liittyvät erilaiset oikeudet. Nämä etuoikeudet eivät muodostu väriksi silloin, kun jokainen sääty huolehtii omasta kohtuudestaan.

Säätytalo on kansallista omaisuutta. Sen käyttöä ei minkään säädyn tule hankkia etuoikeudekseen. Sellainen olisi väkivaltaa rakentajasukupolvien ajatuksille. Säätytalon sulkeminen edustustilaksi, varaaminen vain etuoikeutettujen seurustelupaikaksi olisi kulttuurin vastainen teko, kansallinen häpeä, josta tulevat sukupolvet eivät meitä vapauta.

Säätytalo on symboli. Vuosikymmenet se on nukkunut samoin kuin säätyjen itseluottamus, usko erilaisuuden arvoon. Nyt on molempien aika herätä. Säätytalo luovuttakoon perinteittensä koko voiman suomalaisen kulttuurin hyväksi. Viisaiden esitelmien ohella sen tulee tehdä tilaa taiteelle ja yhteiselle kokemiselle, tiedon ohella tiedostamiselle. Eikä juhlamie-

len merkitystä pidä kenenkään vähätellä.

Tiedostaminen on kulttuurin perimmäinen haaste. Tämän päivän todellisuudessa se on erityisen polttava asia. Tiedostaminen ei perustu vain tietoon. Se on eheätä ja monipuolista ymmärtämistä. Uutta tarvetta mutta myös uutta mahdollisuutta siihen on ilahduttavasti näkyvissä. Uutta ei voi saada luopumatta jostakin. Kulttuurin vaalimiseen sisältyy aina luopumista tulevaisuuden hyväksi. Vain tätä päivää ahnehtiva kansakunta vaarantaa olemassaolonsa. Siinä on meidän vaamme.

Siksi on aika jälleen vedota kansan yhteiseen kulttuurivastuuseen. Uuden idut tarvit-

sevat tukea. Uusi kulttuuri tarvitsee lipunkantajakseen Uuden Kulttuurin Rahaston. Sellainen on ennen pitkää syntymässä. Kerron tämän, jotta ehtisitte valmistaa sydämenne.

Uuden tulee liittyä vanhaan mutta samalla olla väkevästi tietoinen muotojen uudistumisen välttämättömyydestä. Vain siten toteutuu jatkuvuus.

Jatkuvuuden vuoksi olemme kokoontuneet aatelittomien säätyjen isenäisyyspäivän juhlaan. Jatkuvuuden vuoksi haluamme löytää säätyjen oikeutuksen, antaa niiden omanarvontunteen tämän päivän käytettäväksi. Jatkuvuuden vuoksi haluamme toteuttaa oman osuutemme erilaisuuden rikkaudessa. □

Kauko Sipponen

KANSALLISIA NÄKÖALOJA

Siirryttäessä vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen on tapana koota menneen ajanjakson kokemuksia ja löytää suuntaa tulevaisuudelle. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä on tulevaisuuden ennustamisessa päästy kohtuulliseen varmuuteenkin, koska jatkuva taloudellinen kasvu on kaikkialla maailmassa ollut keskeisenä tavoitteena ja koska tämän kasvun edellytykset ovat olleet pääpiirteissään tiedossa.

1980-luvulle siirryttäessä ei samankaltaista ennakoitavuutta ole enää olemassa. Taloudellisen kasvun perustana olevat uusiutuvat ja uusiutumattomat luonnonvarat on havaittu rajallisiksi. Yhäti voimistuva ajattelutapa asettaa yksinomaan taloudellisesti lasketun kasvun mielekkyyden kyseenalaiseksi ja toivoo, että ihmisen omaa elämää ja hänen elämänympäristöään koskevat laadulliset tavoitteet korostuisivat. Kaiken tämän lisäksi kansainvälisessä politiikassa on monilla alueilla vaara syökyä rationaalisesta irrationaliseen.

Tässä tilanteessa meillä tulisi olla korvat kuulla ja silmät nähdä sekä ennen kaikkea oivaltaa kuulemamme ja näkemämme merkitys. Se ei ole helppoa, jos peruskoulutuksemme on antanut meille tietyt uskomukset ja jos vielä olemme käytännön toiminnassa tottuneet ajamaan samaa raidetta yhä uudelleen. Mainitsen vain yhden esimerkin. Käytännössä on jo havaittu, että ei ole olemassa

tieteellisiä menetelmiä yksityiskohtaisten väestöennusteiden tekemiseen, eikä meidän maassamme sellaisia suunnittelun ja ohjauksen välineitä, joilla väestösuunnitteet käytännössä toteutettaisiin. Tästä huolimatta uutta aluepoliittista lainsäädäntöä valmisteltaessa halutaan väestösuunnitteille antaa entistäkin suurempi merkitys toimintoja sijoitettaessa. Kokemuksen olisi kuitenkin pitänyt opettaa, että pääpainoa on asetettava palvelujen laadulle ja saatavuudelle eikä epävarmoille väestösuunnitteille. Jos henkisen uskalluksen puutteessa käperryimme entisiin ympyröihimme, silloin sivistyneistö ei täytä sivistyneistön kriittistä tehtävää, vaan on menneisyyden vanki ja tulevaisuuden este.

1970-luvulla kansallisen yksimielisyyden merkitys ja laajuus on selvästikin kasvanut. Tärkeitä yhteiskunnallisia päätöksiä ei rakenneta jonkin vähäisen eduskuntaenemmistön varaan, vaan edellytetään kaikkien tärkeimpien yhteiskunnallisten ajatussuuntien myötävaikutusta. Tällainen menettely hidastaa päätöksentekoa ja joissakin tapauksissa uudistukset jäävät toteuttamatta, mutta toisaalta saavutetut tulokset ovat kestäviä ja kansalliset voivat tuntea ne oikeudenmukaisina omikseen. Kun kuitenkin nopeat ja odottamattomat kansainvälisepoliittiset muutokset edellyttävät kykyä pikaiseen toimintaan, niin eikö olisi tarpeen perustaa pitkän aikavälin

suunnitelmia hahmottelevien viranomaisten rinnalle myös sellainen palokuntaan rinnastettava suunnittelu- ja valmisteluyksikkö, joka kykenisi riittävän pikaisesti selvittämään, suunnittelemaan ja valmistelemaan poliittisille päätöksentekijöille ratkaisuehdotuksia kiireellistä toimintaa vaativissa tilanteissa?

Riittävää julkista tunnustusta ei ole annettu sille, että kuluneena vuosikymmenenä on oltu valmiita taloudellisiin uhrauksiin yhteisen edun hyväksi. Ammattijärjestöt ovat olleet valmiita talouskriisin synkkinä vuosina pidättäytymään suurista nimellisansioiden korotusvaatimuksista, jopa luopumaan jo sovitusta korotuksista. Toimihenkilöt ja varsinkin ylempi keskiluokka ovat tähän saakka miltei vaieten nähneet reaaliensioitensa laskevan samalla kuin toisten reaaliensiot ovat nousseet. Kun työ, toimeentulo, tulojen jakautuminen ja solidaarinen palkkapolitiikka ovat kansakunnan suuria kysymyksiä, niin niissä olisi irtauduttava uskomuksista ja mystiikasta ja oltava niin rehellisiä että melkein pahaa tekee. Vähitellen on suostuttu uskomaan, että ihmisen ansiotasoa ei mittaa hänen nimellistulonsa vaan verotuksen jälkeen käteen jäävä palkka ja tulonsiirrot. Tulevaisuudessa olisi eri kansalaispiirien ansioiden mittaaminen suoritettava sen mukaan miten paljon ansiota saadaan koko elinaikana. Silloin havaittaisiin, että jo nyt toteutamme solidaarisempaa palkkapolitiikkaa kuin mihin pelkkää tunti- tai kuukausiansioiden vertailu näyttäisi vievän. Todellisuudessaan ansiotyössä olevat jakaantuvat nyky-Suomessa vain kolmeen ryhmään: elinkeinoelämän huippujohto sekä ne, jotka tavalla tai toisella saavat huomattavan osan tuloistaan verotta; hyvin laaja keskiluokka, johon oikeastaan kuuluvat kaikki valtion ja kuntien palkkaluokissa olevat; sekä minimipalkan veroisia ansioita saavat, joiden olojen kohentamiseksi tarvitaan aivan erityisiä toimenpiteitä.

Poliittinen järjestelmämme on monien haasteiden edessä. Vasta äskettäin on havaittu byrokratisoitumisen laajuus ja samalla byrokratian välttämättömyys. On vaikea ajatella, että julkista hallintokoneistoa voitaisiin olennaisesti vähentää ellei samalla olla valmiita luopumaan joistakin valtion tehtävistä ja siirtämään niitä takaisin vaikkapa yksityisille. Päin vastoin, tuntuu siltä, että ainakin kehitysalueilla tarvitaan entistä enemmän valtion ja kuntien palkkaamia työn suoritta-

jia, palvelujen antajia: opetustoimessa, lasten ja vanhusten huollossa, maa- ja metsätalouden neuvonnassa sekä monilla muilla aloilla. Byrokraattisuutta eli paperisotaa, piittaamattomuutta, ylimielisyyttä ja hidastelua olisi tietenkin kaikkialla vähennettävä.

Vaikeasti valvottavat yhden asian liikkeet häiritsevät monin paikoin virkakoneistoa ja poliittista johtoa. Ne ovat osoituksena siitä, että olemassa oleva yhteiskunnallinen järjestys ei kaikin osin täytä oikeudenmukaisuuden vaatimuksia eikä saa kansalaisten miellissä tarpeellista arvostusta. Tällaisten liikkeiden syntymisen ja niiden saaman laajan kannatuksen tulisi johtaa välittömästi päätöksentekijät ja virkamiehet tutkimaan, ovatko liikkeiden esittämät vaatimukset asiallisesti perusteltavissa. Jos näin on, kenenkään auktoriteetin pönkittäminen ei saisi olla esteenä tarpeellisten korjausten suorittamiseen lainmukaisella tavalla. Kun poliittisten puolueiden tehtävänä on koota kansalaisten tarpeet ja toiveet, niiden olisi kyettävä näissäkin tapauksissa toimimaan joutuisasti ja etsimään oikeutta.

70-luvun alkaessa suunniteltiin monenlaisia toimenpiteitä kansalaisten välittömien vaikutusmahdollisuuksien parantamiseksi. Puhuttiin yritysdemokratiasta, kunnanosavaltuustoista, väliportaan hallinnon demokratisoimisesta, perusoikeusjärjestelmän uudistamisesta monista muista vielä pitemmälle menevistä uudistuksista puhumattakaan. Kun näitä uudistuksia nyt on käytännössä päästy toteuttamaan tai toteutuminen olisi lähellä, on havaittavissa poliittisen ilmaston nopea kylmeneminen. Monet vastuullisissa asemissa olevat väittävät vakuuttavilta tuntuviin syihin vedoten, että itse asiassa tämänkaltaisten uudistusten toteuttaminen ei olisikaan tarpeen. On havaittu, että uudistukset voisivat tuoda uusia ajatuksia, uusia tarpeita ja uusia ihmisiä mukaan vallan käyttöön. Siksi vallassa jo olevat toteuttavat niitä varovaisesti ja vesisittämällä. Olisiko tosiaan niin, että Suomen kansa olisi jo kaikin osin saavuttanut länsimaisen demokratian korkeimman asteen ja että muille kuin vallassa jo oleville ei lisää vaikutusvaltaa enää voitaisi uskoa?

Alueellinen kehityspolitiikka on saavuttanut varsin tyydyttäviä tuloksia, ja sen avulla on voitu yhdyskuntien rakenne säilyttää ainakin tärkeimmiltä osiltaan toimivana koko maassa. Kun nyt on jälleen alettu puhua siitä,

että työvoiman olisi liikuttava työn ääreen, pois omilta kotiseuduiltaan ja maakunnastaan, niin on tinkimättä todettava, että yhdyskuntien toimivuus ei enää maakunnissa kestä uutta muuttoaaltoa. Jos maassamuuttoa halutaan kiihdyttää nykyisestään, silloin olisi samalla uudelleen tarkistettava eri lääneille asetetut väestötavoitteet. Niiden toteuttaminen on nykyiselläänkin erittäin vaikeaa, koska väestön kokonaislukumäärästä ei ilmene väestörakenteen vinoutuminen ja nuorten vuosiluokkien vähäisyys.

Itsenäisessä Suomessa näyttää vapautuvan uskomattomia voimavaroja kulttuuritoimintaan, varsinkin musiikkielämä on huimassa nousussa. Uudella lainsäädännöllä pyritään kirvoittamaan lisää voimia sekä tukemaan yksilöitä ja kansalaisjärjestöjä kulttuurissa ja liikunnassa. Kunpa vain kulttuuri ja liikunta välttyisivät tulehasta virkamiesten säntillisesti ohjaamaksi ja valvomaksi toiminnaksi. Varmaan riittää, jos poliittiset järjestöt ohjaavat ja valvovat yksilön elämää vain yleispiirtein sekä jättävät kulttuurissa ja liikun-

nassa tarpeeksi tilaa vapaille kansalaisjärjestöille, tilaa yksilöllisyydelle, oma-aloitteisuudelle ja toiminnan ilolle.

Tuon tähän tilaisuuteen terveisiä Keski-Suomesta. Siellä itsenäisyys on iloinen asia, Suomen kansalla on tulevaisuus edessään, kykenemme itse hoitamaan omat asiamme, Suomessa pärjätään kovan paikan tullen omalla energialla ja omalla polttoaineella; rakennampa tähän niemekkeeseen omakotitalon, miksi emme perustaisi omaa orkesteria, joko Sinä olet liittynyt mieskuoroon, pannaanpa talokoot pystyyn. Elämä on täynnä toimintaa ja lupauksia, pienestäkin osataan iloita. Luulen, että monissa muissakin maakunnissa tilanne on samanlainen — luottava, varma ja rauhallinen. Se on luottamusta Suomen kansan kykyyn kerätä voimansa tarvittaessa, osallistua toistemme iloihin ja suruihin, vankkaa juurevuutta, joka perustuu kokemuksen kautta saavutettuun taitoon ja tietoon. Se on syvällistä elämänviisautta, se on itsenäisyytemme rakentamista ja varmistamista. □

Reijo Wilenius

JULISTUS 80-LUVULLE

Fredrik Cygnaeus kirjoitti ystävälleen J. V. Snellmanille: ”Meidän historiamme täytyy välttämättä olla kulttuurihistoriaa . . . Ellei se sitä ole, uhkaa vaara, että se ennen pitkää rajoittuu pelkäksi — luonnonhistoriaksi.”

Samassa hengessä kirjoittaa Pentti Malaska uudessa kirjassaan Avoimet ja sumeat systeemit:

”Yksilöiden kehitys antaa mahdollisuuksien ylärajan, mikä yhteiskunnassa kussakin historiallisessa tilanteessa voi toteutua. Yhteiskunnan kulloinenkin taloudellinen ja sosiaalinen rakenne luo paremmat tai huonommat edellytykset näiden mahdollisuuksien toteutumiselle . . . Yhteiskunta, joka tietoisesti tai tiedottomasti hylkää yksilöittensä vapaan kehityksen tai esineellistää ihmisen, jähmettää itsensä . . .”

Barbarian levitessä maailmalla ja hiljaisemmin muodoin myös meillä, Suomi on 80-luvun kynnyksellä ankaran valinnan edessä. Rakennammeko yhteiskuntaa, jonka perusaate on jokaisen jäsenensä vapaa ja monipuolinen

henkinen kasvu, vai sellaista yhteiskuntakonetta, jossa jokainen suunnittelun ja byrokratian voimin ohjelmoidaan lokeroonsa? Myös kulttuurin, sivistyksen alalla on tällainen ohjelmointi selvästi edennyt 70-luvulla. Tarvitaanko varsinainen kansalaisten kapina, että tämä kuristustaso niin koulun, yliopiston kuin vapaan sivistystyön kentällä hellittää?

Kriittinen korkeakoulu on pieneltä osaltaan pyrkinyt luomaan vapaan kulttuurin ihmapiiriä. Kriittiset ovat varttumassa myös Turussa, Tampereella ja Jyväskylässä. Pidän tätä yhtenä tärkeänä kevään merkinä Suomessa. Kriittisen kyljessä on toiminut Inhimillisen kasvun seminaari, ja näköpiirissä on kokopäiväisen Inhimillisen kasvun korkeakoulun alkaminen Snellmanin juhluvuonna 1981.

Tästä ehkä saamme sopivan tunnustuksen 80-luvulle: olkoon se *inhimillisen kasvun vuosikymmen*. Silloin Suomen historia muuttuu todella *kulttuurihistoriaksi*, eikä ole pelkoa että se maailman myrskyissä rajoittuisi pelkäksi luonnonhistoriaksi. □

SUOMEN YMPÄRISTÖPOLITIIKAN ALKUVAIHEISTA

Ympäristöpolitiikan 70-luvun tilinpäätös suoritettiin Kriittisessä korkeakoulussa 3. 12. 1979. Tilaisuudessa opetusministeri Pär Stenbäck muisteli pakinoiden suomalaisten heräämistä ympäristöpoliittisiin kysymyksiin, Suomen luonnonsuojeluliiton puheenjohtaja, professori Rauno Ruuhijärvi ja pääsihteeri Esko Joutsamo suorittivat ympäristönsuojelun keskusjärjestön edustajina oman tilannearvionsa, viranomaistahoja edustivat maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö Reino Uronen ja vesihallituksen pääjohtaja Simo Jaatinen. Julkaisemme kaikkien alustukset hieman tiivistettyinä ja toimituksen otsikoina.

Tämä tilaisuus on luonteeltaan sekä analyttinen että nostalginen. Meillä, jotka olimme mukana luomassa uutta ympäristöpolitiikkaa tälle maalle 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa, on syytä mitä vakavimpaan itse-tutkiskeluun. Ovatko silloiset ihanteemme ja pyrkimyksemme tuottaneet pysyviä tuloksia? Mistä syystä lähdimme liikkeelle 1960-luvun loppupuolella ja mitkä olivat motiivimme?

Olen usein miettinyt, mitkä olivat 1960-luvulla ympäristöpoliittisessa heräämisessä ensimmäiset liikkeelle saaneet kimmokkeet. Voin vain vastata omasta puolestani ja suomenruotsalaisten liikkeelle lähdöstä. Minut valittiin vuonna 1967 Ruotsalaisen kansanpuolueen nuorisojärjestön puheenjohtajaksi ja ensimmäisiä tehtäviäni oli luonnollisesti rakentaa toimintalinja tulevalle puheenjohtajakaudelle. Pohtiessamme tulevaa poliittista ja aatepoliittista kehitystä eräs lähimmistä avustajistani luottamusmiespuolella, toiminnanjohtaja Rabbe Laurén Turusta, totesi ykskantaan 1970-luvun tärkeimmän poliittisen ja aatepoliittisen kysymyksen olevan huoli ympäristöstä! Kiistatta Laurén oli saanut vaikutteita heräävästä ympäristöpoliittisesta keskustelusta Ruotsissa, jossa hän oman työnsä, kansanterveystyön, merkeissä oli säännöllisesti käynyt. Vuonna 1967 kirjoitimme sitten nuorisojärjestössä ympäristöpoliittisen periaateohjelman ja se julkaistiin vuoden

1968 alussa — lienee ensimmäisiä laatuaan Suomessa. Kun hullu vuosi käänsi ylioppilasmaailmaa ylösalaisin, niin meidän nuorisojärjestömme palasi luontoon ja maaseudulle. Heräävä keskustelu ekologiasta, luonnon tasapainosta, kiinnosti ainakin pientä osaa ruotsinkielisistä intellektuelleista, jotka lähtivät uudistamaan klassisen luonnonsuojelun käsitettä.

Vuonna 1970 oli luonnonsuojeluvuosi ja silloin pidettiin myös suuri luonnonsuojelukonferenssi. Muistan, että puhuin ympäristöpolitiikan rahoituksesta ja eräällä tavalla julistin oman toimintaohjelmani 1970-luvun alkuvuosiksi uutena kansanedustajana. Siteeraan tätä puhuttani. ”Yksipuoliset taloudelliset laskelmat painavat vaa’assa yhä vielä enemmän, kuin selvät ympäristöpoliittiset edut. Neste yrittää ostaa maata Hankoniemeltä siellä mahdollisesti tapahtuvaa toimintaa varten. Voimme nähdä silmissämme tilanteen, jossa vuoroin öljynjalostamot, atomivoimalaitokset ja muut suurteollisuuden laitokset täyttävät rannikkomme... Meidän tulee todella hajoittaa tämä teollisuus, ei ainoastaan aluepoliittisista syistä, vaan myös sen vuoksi, että rannikkomme ja saaristomme kuuluvat arvokkaimpiin alueisiimme...” Jatkoin, että ”uusi eduskunta ei vielä ole saanut yhtään ympäristöpoliittista uudistusehdotusta, mikä osoittaa, miten vaikeata on ollut ryhtyä sanoista tekoihin. Aivan lähiaikoina on korjattava koko yhteiskunnan laiminlyönnit sekä lakiuudistusten muodossa että uuden hallinnon, mieluiten luonnonsuojeluviraston puitteissa.” — Tämä oli siis 1970-luvun alun julistusta ja huomaamme helposti kuinka pitkälle olemme tänään, 1970-luvun lopulla, päässeet. Hyvin vähän lainsäädäntöä on saatu aikaan ja yhä edelleen on perustamatta luonnonsuojelun keskusvirasto tai ympäristöministeriö.

Aloitin nuorena ja innokkaana kansanedustajana työni laki- ja talousvaliokunnassa, koska minulle oli kerrottu, että se oli se valiokunta, jossa käsiteltiin ympäristöpoliittisia asioita. Kun olen penkonut 70-luvun ensimmäisten vuosien asiakirjoja olen löytänyt pal-

jon hyviä ajatuksia, mutta vähän tuloksia. Ensimmäisiltä valtiopäiviltä löydän kolme aloitetta, edustaja Tuomiojan aloite ilman-suojelulainsäädännön aikaansaamisesta, edustaja Stenbäckin lyijyn korvaamista alkoholilla bensiniissä ja moottoriajoneuvojen aiheuttaman ilman saastumisen ehkäisemisestä, kolmas aloite rikki-pitoisen polttoöljyn käytön kieltämisestä tehtiin edustaja Koiviston nimissä. Lopputulos oli kaikkien osalta sama. Valiokunta ehdotti ne hylättäviksi. Samalta vuodelta löydän kirjallisen kyselyn oluen ja virvoitusjuomien myynnin kieltämisestä kertakäyttöpakkauksissa, allekirjoittajina yli 75 kansanedustajaa — mutta miten kävi?

Mutta vaikka oli vastoinikäymisiä niin oli myös voittoja. Kaunein niistä oli ehkä Tvärminnen taistelu. Tvärminne oli ensimmäisiä näyttöjä siitä, että laaja kansalaismielipide siihen liittyvine nimienkeräyksineen voi vaikuttaa päätöksentekijöihin. Itse kävin tätä taistelua sillä ainoalla aseella, joka kansanedustajalle oli suotu, nimittäin eduskunnan kyselytunneilla. Edesmennyt Nya Pressen oli innokas tukija ja Helsingin yliopisto, joka halusi puolustaa tutkimusasemaansa Tvärminnessä. Ensimmäinen tieto koko hankkeesta saatiin kun epämääräinen kiinteistövälittäjä eli niin sanottu bulvaani kiersi seudulla ja yritti ostaa maata tuntemattoman päämiehensä laskuun. Neste oli hyvin närkästynyt hankkeensa paljastuessa ja syytti viattomuudessaan lehdistöä tärkeän teollisuuspoliittisen ratkaisun pilaamisesta! Ennen kuin lopullinen ”vapauttava” päätös syntyi kesäkuussa 1972 väliin mahtui monta vaihetta, mm. ns. brosyyrinjupakka ja monta muuta hauskaa välikoh-tausta. Jo vuonna 1970 huhtikuussa super-tankkeli Enskeri saapui Sköldvikiin ja käytiin vilkasta keskustelua suuresta öljyonnettomuudesta Itämerellä... Kesti kolme vuotta ennen kuin asianosaiset saivat korvauksensa neuvostoliittolaisen tankkeri Rafaelin karille-ajon aiheuttamista vahingoista.

Tämä oli vasta pintavaahtoa ja alkusoittoa. Varsinainen luonnonsuojelutyö tehtiin järjestöissä, Suomen luonnonsuojeluliitossa, Natur och miljövärdissa, jonka puheenjohtajana toimin kolme vuotta. Teollisuuspaikkakunnilla alkoi paikallisen väestön liikehdintä ja muodostettiin toimintaryhmiä ja paikallisia luonnonsuojeluyhdistyksiä. Itse toimin Svartbäckin luonnonsuojeluyhdistyksen puheenjohtajana vuoteen 1976 alueella, jossa Sköldvi-

kin kaikki ongelmat todella huomataan. Vastoinikäymiset olivat arkipäivää, mutta myös jotkut voitot, jotka osoittivat, että hyvällä asiantuntemuksella, rekrytoituna ympäristön-suojelijoiden ja kesäasukkaiden keskuudessa voi tuottaa tuloksia. Nesteen kamppailun jälkeen meikäläisiä syytettiin usein siitä, että olemme kiinnostuneet ainoastaan vastustamaan valtiojohtoisia yhtiöitä, mutta sitten Kymi Oy joutui Sköldvikissä altavastaajan asemaan. Johtamani luonnonsuojeluyhdistys voitti vesioikeudessa Kymi Oy:tä vastaan nostamansa jutun ja yhtiö joutui luopumaan suunnitelmistaan laskea myrkkynsä erääseen suohon.

Lainsäädäntöä ei kuitenkaan syntynyt eikä ympäristövirastoa. Tosin vesihallitus aloitti uuden pääjohtajansa alaisuudessa vuonna 1970 ja pääjohtaja julisti, että ”kyllä Suomessa vettä riittää. Se on puhtaasti teknillinen kysymys, asutus on eri paikassa kuin vedet, mutta kyllähän sen voi ratkaista.” Hän lisäsi, että ”tässä vesihallituksessa tulee olemaan paljon todellisia luonnonsuojelijoita. Insinööritkin osaavat jo nykyisin suojella vettä.”

En käy tässä erittelemään kaikkia niitä eri vaiheita, joita on poliittisissa kamppailuissa käyty ympäristönsuojeluhallinnon ympärillä. Tänään voimme vain todeta, että monet lainsäädännölliset toimenpiteet ja ympäristöhallinnon uudistaminen ovat juuttuneet klassiseen poliittis-ideologiseen vastakohtaan Suomessa: maaseudun ja kaupunkilaisten väliin epätasaisuuteen. Opin jo valtiotieteellisessä tiedekunnassa sosiaalipolitiikan arvosa-noja suorittaessani, että tämä vastakohta on Suomessa perustavaa laatua ja niin todella näyttää olevan. Keskustapuolue ja sosiaali-demokraattinen puolue ovat edelleen samoissa taistelupoteroissa kuin 1970-luvun alussa.

Yksi asia on toki muuttunut. Silloinen dosentti Pekka Nuorteva totesi Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen vuosikokouksessa 1969, että nuoret ja poliitikot ovat uusia luonnonsuojelijoita. Näin ehkä oli, mutta 1970-luvun puoliväliin saakka, ja vielä vähän sen jälkeenkin minulla oli sellainen vahva tunne, että ns. suuri yleisö oli suhteellisen vähän kiinnostunut ympäristöpolitiikasta. 1970-lukua leimasi ehkä se, että suojelusta oltiin kiinnostuneita vasta jos jokin ympäristöhaitta uhkasi omaa reviiriä. Saastetta ei haluttu nähdä ekologisena uhkana. Vasta 1970-luvun lopulla

tehdyt mielipidetutkimukset osoittavat selvästi, että suuri osa kansastamme on käsittänyt mistä on kysymys ja omaksunut 1970-luvun

alun intoilijoiden lähtökohdat: ympäristöömme kohdistuvat vaarat ovat todellisia vaaroja ja ne uhkaavat jokaista kansalaista. □

Reino Uronen

KANSALLISPUISTOT, SUOT JA MUUT SUOJELUKOhteet

Ympäristöpolitiikan osalta 1970-luvun tilinpäätös osoittaa maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalta katsoen varsin monia myönteisiä seikkoja mutta kyllä myös kielteisiä asioita. Lisäksi 1970-luvun lopulla, kun luonnonvarain asiat ovat tulleet voimakkaasti esille, ovat odotukset kasvaneet, mutta valitettavasti ratkaisuja ei ole saatu riittävän nopeasti vaan ne ovat siirtyneet ensi vuosikymmenelle.

Ennen vuotta 1973 maassamme ei ollut käytännöllisesti katsoen lainkaan päätöskentekoon osallistuvaa luonnonsuojeluhallintoa. Valtion luonnonsuojelunvalvojalla oli vain aloite- ja lausunnonanto-oikeus. Asiaa korjasi huomattavasti vuonna 1973 maa- ja metsätalousministeriössä toimintansa aloittanut luonnonvarainhoitotoimisto. Tosin luonnonsuojelualueen perustaminen metsähallituksen ja metsäntutkimuslaitoksen maille jäi tässä vaiheessa ministeriön metsäosaston tehtäviin. Vuonna 1978 luonnonsuojelualueen perustaminen metsähallituksen ja metsäntutkimuslaitoksen maalle tuli luonnonvarainhoitotoimiston tehtäviin.

Luonnonsuojelualueiden perustamisen suhteen tapahtuneita edistysaskeleita 1970-luvulla oli ympäristönsuojelun neuvottelukunnan vuonna 1973 tekemä ehdotus kansallispuistoverkoston kehittämisestä. Ehdotus johti kansallispuistokomitean perustamiseen vuonna 1974 ja kansallispuistokomitea jätti mietintönsä valtioneuvostolle vuonna 1977. Valmistunut ehdotus käsitti 42 uuden kansallispuiston ja 16 uuden luonnonpuiston perustamisen sekä 9 kansallispuiston ja 6 luonnonpuiston laajentamisen. Kaikkiaan mietinnössä oli 74 alue-ehdotusta. Komitea pyrki huolehtimaan siitä, että suojelualueverkko muodostuisi koko maassa alueellisesti edustavaksi ja tässä mielessä komitean ehdotus muodosti yhtenäisin perustein laaditun kokonaisuuden.

Samanaikaisesti kansallispuistokomitean työn kestäessä toimi dosentti Pekka Borgin

johdolla ja Suomen Akatemian rahoituksella kansallispuistoprojekti, jonka yhteydessä suoritettiin laajoja selvityksiä 17 ehdotetusta kansallispuistosta tai nykyisen puiston laajenuksesta ja samalla laadittiin näiden alueiden alustavat hoito- ja käyttösuunnitelmat, jotka olivat ensimmäisiä tässä tarkkuudessa maassamme. Akatemian kansallispuistoprojekti saattoi työnsä tulokset myös kansallispuistokomitean käyttöön.

Kansallispuistokomitean mietinnön pohjalta syntyi helmikuussa 1978 valtioneuvoston komiteanmietinnöstä huomattavasti supistettu periaatepäätös, jonka mukaan maahamme on tarkoitus lähempien 10—15 vuoden aikana perustaa 17 uutta kansallispuistoa ja 7 uutta luonnonpuistoa sekä laajentaa 6 entistä kansallispuistoa ja 4 luonnonpuistoa. Paitsi perustettavien alueiden määrää supistettiin myös useimpien alueiden pinta-alaa.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti perustettavien puistojen rajat selvitteli maa- ja metsätalousministeriön asettama luonnonsuojelu- ja metsäviranomaisten yhteinen työryhmä, joka jätti ehdotuksensa uusien puistojen rajoiksi maa- ja metsätalousministeriölle marraskuussa 1978. Helmikuussa 1979 maa- ja metsätalousministeriö vahvisti rajaustyöryhmän ehdotuksen käytettäväksi pohjana perustettavia kansallis- ja luonnonpuistoja koskevaa lainsäädäntöä valmisteltaessa.

Soidensuojelun alalla maa- ja metsätalousministeriössä on suoritettu valmistelua koko 1970-luvun ajan. Vuonna 1976 maa- ja metsätalousministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää soidensuojelun tarve maassamme, laatia selvityksen pohjalta soidensuojeluohjelma sekä tehdä ehdotus suojelun toteuttamistavoista ja selvitys niiden edellyttämistä kustannuksista. Soidensuojelun ohjelman tulee jakautua kiireelliseen perusohjelmaan ja pidemmän aikavälin kokonaisohjelmaan. Työryhmä jätti ehdotuksensa kiireelliseksi perusohjelmaksi maa- ja metsätalousministeriölle toukokuussa 1977. Huhti-

kuussa 1979 maa- ja metsätalousministeriön esittelystä valtioneuvosto teki periaatepäätöksen soidensuojelun perusohjelman toteuttamisesta. Tätä periaatepäätöstä on pidettävä soidensuojelun tärkeimpänä saavutuksena maassamme tähän mennessä. Soidensuojelutyöryhmä on laatinut soidensuojelun perusohjelman Lappia koskevan täydennyksen, joka on tarkoitus viedä valtioneuvoston vahvistettavaksi ensi vuoden alkupuolella.

Maa- ja metsätalousministeriö on aloittanut myös muita luonnonsuojelun sektoria koskevat suojelutarveselvitykset. Suojeluesityöryhmä jätti vuonna 1977 ehdotuksensa valtakunnallisesti suojeltaviksi vesistöalueiksi ja tämä ehdotus on ministeriössä jatkoselvittelyjen kohteena. Maa- ja metsätalousministeriössä toimii niin ikään harjujen suojelutyöryhmä, lintuvesien suojelutyöryhmä sekä maise-matoimikunta, jonka tehtävänä on selvittää maisemansuojelun tarve maassamme. Lähtö-levaisuudessa tarvittaneen vielä työryhmä selvittämään muita luonnontyyppejä, kuten meren ja sisävesien saaristojen sekä mm. lehtojen suojelutarvetta maassamme. Tämän selvityksen lähdettyä käyntiin ministeriöllä on tärkeimmistä luonnonsuojelun sektoreista selvitystyö joko valmiina tai käynnistetty 1980-luvulle lähdeittäessä.

Luonnonsuojelua hoitavana viranomaisena maa- ja metsätalousministeriö on pyrkinyt myös luonnonsuojelualueiden hankintaa koskevien määrärahojen lisäämiseen ja vuonna 1980 on luvassa huomattava parannus nykyisiin maanhankintaresursseihin. Myös korvauksia maanomistajille ruvetaan maksamaan vuonna 1980 luonnonsuojelualueiden perustamisesta aiheutuvasta maankäytön rajoituksesta. Vaihdomaamenettely pyritään saamaan käyntiin eräänä luonnonsuojelualueiden hankintakeinona vuonna 1980. Luonnonsuojeluhallintoa maa- ja metsätalousministeriössä on tarkoituksena edelleen kehittää vahvistamalla luonnonvarainhoitotoimiston henkilökuntaa ja myöhemmin mahdollisesti perustamalla luonnonvarainhoito-osasto, jolle luonnonsuojelutehtävät myös kuuluisivat. Luonnonsuojelu on hallinnonalana itsenäinen ja sen asemaa ministeriössä on syytä vahvistaa ja pitkällä tähtäimellä luonnonsuojelu tulisi hoitaa ministeriössä tasavertaisesti hyödyntämistehtävien rinnalla.

Valitettavasti kuluneelta vuosikymmeneltä on kirjattava myös luonnonsuojellista toi-

mettomuutta ja asioiden edistämisen hitautta maa- ja metsätalousministeriön hallinnon-alalla. Tähän ryhmään kuuluu luettelomaisesti esitettyä seuraavia asioita:

— Metsänparannuslain muutos luonnonsuojelunäkökohtien huomioonottamiseksi on ollut vireillä koko 1970-luvun. Hallitus on antanut asiasta vihdoin lakiesityksen eduskunnalle äskettäin. Ehdotus tähtää siihen, että luonnonsuojelullisesti arvokkaita soita ei ojitettaisi metsänparannusvaroilla. Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 1976 antama päätös ojitusuhanalaisen kohteen hankkimisesta 6 kuukauden sisällä on osoittautunut mahdottomaksi toteuttaa tässä ajassa vapaaehtoista tietä.

— Luonnonsuojelulaki on ollut ministeriössä valmisteltavana koko 1970-luvun ajan ja ehdotus alkaa olla valmis annettavaksi eduskunnalle. Aikaa on kulunut kuitenkin liian paljon.

— Pakkolunastuksia on ministeriö välttellyt turhaankin tärkeissä luonnonsuojelukysymyksissä. Leivonmäen Haapasuon suojelukiistassa ministeriö on kuitenkin ilmoittanut Keski-Suomen lääninhallitukselle, että pakkolunastuksen käyttäminen kiistan ratkaisumuotona tulee kysymykseen.

— Luonnonsuojelutarkoituksiin tapahtuvaa maanhankintaa varten varattujen määrärahojen lisääminen on ollut liian hidasta ja määrärahat ovat patoutuneisiin, osittain jo edelliseltä vuosikymmeneltä rästytyneisiin tarpeisiin nähden liian niukat. Määrärahoilla on pääosin saatu vasta aikaan luonnonsuojelukohteiden hätävarjelua tuhoutumiselta, systemaattiseen maanhankintaan suunnitelman mukaisesti ei ole päästy.

— Luonnonsuojelualuetoimiston saaminen metsähallitukseen on ollut vireillä koko vuosikymmenen ajan tuloksetta. Luonnonsuojelualueiden hallinta ja hoito on tämän takia ollut valtionmailla puutteellista. Vuonna 1981 on kuitenkin luvassa korjaus nykyiseen tilanteeseen, kun metsähallitukseen saataneen luonnonsuojelualuetoimisto.

— Yksityismetsälaki ei lukuisista ehdotuksista huolimatta tunne luonnonsuojelukäsitetä tänä päivänä lainkaan ja luonnonsuojelua tarkoittavat toimet metsätalouden yhteydessä ovat näin ollen pelkästään oma-aloitteisuuden ja suositusten varassa. Silti luonnonsuojelua on tapauskohtaisesti voitu kuitenkin yksityismaiden metsätaloudessa toteuttaa. □

Simo Jaatinen

VESIVAROJEMME KÄYTÖN JA HOIDON KEHITTÄMINEN

Jokaisella meistä on oma subjektiivinen käsityksemme 70-luvun ympäristöpolitiikasta. Olemme tarkastelleet tilanteita kukin omasta näkökulmastamme. Itse olen koko ajan ollut vesihallituksen pääjohtajana, joten minulle ympäristöpolitiikka on merkinnyt jatkuvaa arkista aherrusta vesivarojemme käytön ja hoidon kehittämiseksi. Poliitiikan puhumisen jätän tässäkin tilaisuudessa muille ja sen sijaan pyydän lyhyesti selostaa, mitä on vuosikymmenen aikana tapahtunut vesilainsäädännön, vesihallinnon, vesiensuojelun ja vesien käytön osalta.

Vesilainsäädäntö

Vesilainsäädäntö uudistettiin 1960-luvun alussa. Ne huonot kokemukset, joita oli saatu erityisesti väliaikaisten rakennuslupien vaikutuksista, vaikuttivat siihen, että vesiasioiden käsittelyn luonnetta muutettiin hallinnollisesta käsittelystä tuomioistuinkäsittelyn suuntaan. Tarkoitus oli lisätä yksilön oikeusturvaa asioiden käsittelyä tehostamalla. Vesilain eduskuntakäsittelyssä muutoksenhaku vesiasioissa repesi vielä kahtia, joten muutoksenhausta tuli hidas ja monitahoinen instituutio. Vesiensuojelusäännösten sisällyttäminen vesilakiin merkitsi kuitenkin ympäristönhoidon kannalta valtavaa edistystä. 1970-luvulle tultaessa oli uudistetusta vesilainsäädännöstä saatu kokemuksia ja todettu myös muutosten tarpeet. Heti vuosikymmenen alussa asetettiin vesilain tarkistamiskomitea, joka sille annetussa lyhyessä määräajassa, vuoden 1972 loppuun mennessä, valmisti laajan ehdotuksen vesilain tarkistamiseksi. Tämän jälkeen vesilain uudistus on juuttunut byrokratian rattaisiin eikä hallituksen esitys valmistune tällä vuosikymmenellä. 1970-luvun tilinpäätös vesilainsäädännön uudistamisen osalta on vahvasti miinusvoittoinen. Tämän päivän joukkoliikkeitä olisi vaimentanut, jos vesilainsäädäntöä olisi kehitetty ripeämmin. On todettava, että muutoksista, joita kipeimmin tarvitaan, parlamentaarista voimaa edustava komitea oli täysin yksimielinen.

Edellisestä huolimatta vesilainsäädäntö on toiminut huomattavasti mainettaan parem-

min. 1970-luvun alkaessa vallitsi yleisesti laitton tilanne erityisesti jäteveden johtamisen, mutta myös monien vesien hyväksikäyttöä koskevien hankkeiden osalta. Nyt vuosikymmenen lopulla vallitsee vesiasioissa laillinen tila. Puutteena on ainoastaan se, että lähinnä kalastuksen korvaamista koskevia päätöksiä puuttuu. Tämä on ymmärrettävää sikäli, että näiden osalta vesiasioissa on usein tuhansia korvauksensaajia eikä oikeus korvaukseenkaan ole suinkaan aina selvä.

Laillisen tilan saavuttamiseksi on tehty valtava työmäärä sekä vesituomioistuimissa että vesihallinnossa. Vuosikymmenen aikana vesituomioistuimet ovat antaneet yli 6000 päätöstä. Näistä on yli 1000 jäteveden johtamista koskevia. Vesihallinto on puolestaan lupamenettelyyn verrattavasti käsitellyt vesiensuojelua koskevia ennakoilmoituksia kaikkiaan yli 5000 kpl. Kun laillisen tilan saavuttaminen ja säilyttäminen on virkakoneiston eräs tärkeä tehtävä, ei tilinpäätöstä tältä osin voi pitää laihana.

Vesihallinto

Vesihallinto aloitti toimintansa kesällä 1970. Se on merkittävästi vaikuttanut kaikkien vesien käyttöön sekä ympäristön suojeeluun. Vesihallinto syntyi vuosikymmenien valmistelutyön jälkeen hartaasti odotettuna uudistuksena, sillä vesihallinnon hajanaisuudesta oli ollut monia vakavia haittoja. Vesien käyttö oli ollut tehotonta ja hajanaista eikä vesien suojelu ja hoito olleet edistyneet toivutulla tavalla.

Vesihallinto perustettiin maa- ja metsätalousministeriön alaiseksi. Suurin osa sen henkilökunnastakin tuli tämän ministeriön alaisista virastoista vesihallitukseen ja eritoten vesipiireihin. Lähes alusta saakka on vesihallintoa kuitenkin tahdottu sijoittaa muihin ministeriöihin ja sen toimintaa rajoittaa. Vuosikymmenen alussa tehtiin eräitä aloitteita vesihallinnon siirtämiseksi sisäasiainministeriön alaiseksi. Myöhemmin on tullut esille siirtäminen perustettavan ympäristöministeriön alaiseksi. Kumpikin vaihtoehto merkitsisi vesiasioiden osittaista hajaannuttamista

ja vesiasioiden hoidon kannalta takaiskua.

Vuosikymmenen päättyessä vesihallinto on edelleen yhtenäinen. Nähdäkseni se on kyennyt erittäin hyvin hoitamaan sille laissa annettua tehtävää. Itse asiassa se olisi voinut erittäin vähäisillä lisäyksillä vastata myös ilman-suojelun käytännön toimista sekä kalastukseen ja kalavesien hoitoon liittyvistä asioista. Näyttää siltä, että 1970-luvulla ei kyetty etene-mään pienin askelin lainsäädännön ja hallinnon kehittämisessä. Koko ajan kurkotettiin korkeammalle kuin yletyttiin.

Vesitutkimus

1970-luvun suuriin saavutuksiin on epäile-mättä luettava ympäristön tilasta ja sen muu-toksista saatavan tiedon valtava lisääntymi-nen. Tietojen keruu on järjestetty systemaatti-seksi ja valtaviin tietomäärien käyttö tehty helpoksi erilaisilla rekistereillä ja tiedostoilla. Vesitutkimuksen osalta vuosikymmenen loppu on paljon alkua viisaampi. Vesitutkimuksen keskittämisenä on ollut suuriarvoinen merki-tys tutkimuksen koordinoimien ja tehokkuu-den aikaansaamisessa.

Paitsi normaalia tutkimustoimintaa on 1970-luvulla toteutettu monia suuria tutkimus-projekteja juuri vesiensuojelun alalla. Erityi-sesti haluan mainita SITRA:n ohjaaman yhdyskuntien vesihuoltoa ja vesiensuojelua koskevan niin sanotun VVY-projektin, vesi-hallituksessa toteutetun maailmanpankin ve-siensuojelulainan ehtona olleen KVT-projek-tin sekä Turun Yliopiston Saaristomeren tut-kimuslaitoksella toteutetun Saaristomeren vir-taustutkimuksen. Kaikille näille on ollut omi-naista voimavarojen yhdistäminen sekä laaja-pohjainen tutkimustyön ohjaus.

Vesitutkimuksen kehittyminen 1970-luvul-la on luonut kestävää perustaa ympäristöm-me säilyttämiseksi terveenä ja tuottoisana.

Vesien käytön suunnittelu

Erityisesti 1970-luvun alkupuolen iskusano-ja oli kokonaissuunnittelu. Vesihallinnon kes-kittämisen eräs tärkeimmistä tavoitteista oli saada aikaan vesien käytön kokonaissuun-nittelu pohjaksi kaikille yksittäisille hank-keille sekä taloudelliselle vesistöä käsin lähe-tevälle vesiensuojelulle.

Vuosikymmenen aikana onkin laadittu ve-sien käytön kokonaissuunnitelmat lähes koko

valtakunnan aluetta varten. Vaikka ne sisäl-löltään eivät olekaan sellaisia määrätietoisia toimenpideohjelmia kuin usein luullaan, ne sisältävät kuitenkin koottuna suuren määrän tietoa, joka aikaisemmin on ollut hajallaan. Kokonaissuunnitelmia laadittaessa on toteu-tettu laajassa mitassa myös asianosaisten ja eri etupiirien osallistumista suunnittelutyö-hön. Tässä suhteessa Suomi on tullut esimerk-kimaaksi monille muille maille. Tämän ha-vaitsee kansainvälisissä kokouksissa, kun niis-sä pohditaan vesien käytön ja hoidon tehosta-mista.

Kokonaissuunnittelulla on ollut myös var-jopuolensa. Se on sitonut suuresti suunnitte-luun käytettävissä olevia resursseja. Se on estänyt myös pelkällä käynnissäolollaan yk-sittäisten hankkeitten suunnittelua silloinkin, kun niiden riippuvuus kokonaisuudesta ei ole ollut kovin suuri. Erityisesti vesistöjen sään-nöstelyjen tarkistaminen vastaamaan uusia vesien käytön tarpeita ja uusia arvostuksia ei ole edistynyt riittävän nopeasti. Suunnitte-lun painottamisessa vesien käytön osalta olisi voitu onnistua paremmin kuin tapahtui.

Vesien käytön suunnittelun osalta erityisesti ympäristöpolitiikkaa ajatellen suuret voitot kätkeytyvät pienten tappioiden taakse.

Vesiensuojelu

Vesiensuojelulla on ympäristönhoidon osal-ta keskeinen osa. Edellä jo mainitsin, että 1970-luku toi jätevesien johtamiseen laillisen tilan. Tätäkin merkittävämpi on tieto siitä, että vesien pilaantuminen on saatu pysähty-mään jo ja vesien tila on alkanut parantua. Vesiensuojelutoimenpiteillä on saatu aikaan, että vuodesta 1972 lähtien on sekä yhdys-kuntien että teollisuuden vesistökuormitus pienentynyt. Näin siitä huolimatta, että vie-märointi on yleistynyt ja teollisuus lisäänty-nyt.

Yhdyskuntien jäteveden käsittelyssä on useilla paikkakunnilla saavutettu sellainen taso ja tehokkuus, että se riittää pitkälti tulevaisuuteen. Kysymys näiden osalta on lä-hinnä jätevedenpuhdistamojen huolellisesta hoidosta.

Teollisuuden ja erityisesti vesistöjä eniten kuormittavan metsäteollisuuden osalta ei tä-män vuosikymmenen aikana päästy suhteelli-sesti yhtä pitkälle. Kuitenkin kaikilla tehtailla on kiintoaineen poistaminen toteutettu var-

sin tyydyttävästi. Eräillä sellu- ja paperitehtailla on aloitettu myös biologinen puhdistus, jonka toteuttaminen siirtyy kuitenkin pääasiassa 1980- ja 1990-luvulle.

Vesiensuojelutoimenpiteillä on erityisesti voitu parantaa aikaisemmin erittäin huonossa kunnossa olevia vesistöjä ja vesistön osia. Näsijärvi, Vanajavesi, Kokemäenjoki, Päijänne, Etelä-Saimaa, Varkauden alapuoli, Oulun edustan merialue ovat esimerkkejä alueista, joissa vesien käyttökelpoisuus on silmin nähtävästi parantunut.

Vesiensuojelun osalta 1970-luvun tilinpäätös ansaitsee tunnustusta.

Lopuksi

1970-luvun ympäristöpolitiikan tilinpäätöstä vesiasioiden osalta häiritsevät vesiasioiden ympärille kietoutuneet kansanliikkeet. Kojjärvi, Lappajärvi, Pyhäjärvi, Kyrönjoki ynnä muut ovat olleet tiedotusvälineiden tärkeitä asioita. Vaikka ne ovat kohdistuneet erittäin pieneen osaan vireillä olevista vesiasioista, ei ole syytä aliarvioida arvostelua, joka näin säätelemättömästi on kohdistunut vesien käyttöön. Vaikka esimerkiksi Kojjärvi-liikkeen an-

sioista vesihallinto nyt voi toteuttaa sellaisen suunnitelman, jota se esitti jo vuonna 1977, mutta johon silloin ei löytynyt varoja, ei näin saavutetusta voitosta voi iloita. Sama koskee Lappajärveä, jossa säännöstely saataneen nyt uusituksi juuri sellaiseksi, jota vesihallinto on alusta asti halunnut.

Kaikkien kansanliikkeiden osalta, myös niiden, jotka eivät liity vesiasioihin, on yhteiskunta taipunut vaatimusten edessä. Ei ole siis syytä olettaa, että nämä yhden asian liikeiksi ristityt loppuisivat tai vähenisivät. Tyytymättömyyttä oleviin oloihin löytyy aina.

Edellä tarkoittamani kansanliikkeet on toteutettu luonnonsuojelun nimissä. Luonnonsuojelu on asia, jolla on laaja kannatus. Jokainen suomalainen, joka rakastaa tätä maata, haluaa suojella sen luontoa. Tämä on järkkymätön tosiasia. Järjestäytyneelle luonnonsuojelulle, jollaista kansan suuri enemmistö toivoo, ovat kansanliikkeet mielestäni aiheuttaneet vielä pahemman kolausten ja arvonnannon menetyksen kuin hallinnolle, jonka toiminta aina on perustunut vanhahtavilta tuntuvien lakien ja määräysten noudattamiseen ja joka harvoin on muutoinkaan ollut kansan erityisessä suosiossa. □

Rauno Ruuhijärvi

LUONTO JA LUONNONSUOJELU 1970-LUVUN SUOMESSA

Rajoitan tarkasteluni seuraavassa lähinnä alkuperäiseen luontoon, uudistuviin luonnonsuojeluvuoroihin ja luonnon virkistyskäyttöön liittyviin kysymyksiin. Käsittelen myös sitä miten luonnonsuojeluviranomainen, lähinnä maa- ja metsätalousministeriö on toiminut suoje-
lun hyväksi 1970-luvulla.

Suomen luonnon tila

Metsät. Metsä on niin oleellinen osa suomalaisen elinympäristöä ja myös jokamiehen luonnonkäyttökohde, että se mitä metsissä tapahtuu koskee lähes jokaista suomalaista. Metsien käsittelyyn on 1970-luvulla tullut kova teknologia suurine koneineen. Toimenpiteet metsien moninaiskäytön edistämiseksi ovat olleet vähäisiä. Metsämaiseman tila on

huonontunut virkistyskäytön kannalta. Metsätalous ei myöskään arvosta metsän sivutuotteiden, kuten marjojen ja sienten talteenottoa ja niiden tuotoksen säilymistä. Negatiivisina ja häiritsevinä koetaan mm. seuraavat seikat:

- Avohakkuut ovat tulleet lähes yksinomaiseksi hakkuutavaksi ja keinollinen uudistaminen on syrjäyttänyt luontaisen.
- Metsänaurauksen yleistyminen järeillä koneilla myös Etelä-Suomessa on tarpeetonta ja aiheuttaa häiritseviksi koettuja seurauksia muun luonnonkäytön kannalta. Lapiissa on auroksin aikaansaatu vahinkoja porolaitumilla. Metsämaan eroosion lisääntyminen aiheuttaa muutoksia vesistöissä.
- Vesakkomyrkkujen lentolevitys uudistus-

aloille ja tienvarsivesakoiden käsittely on koettu haitallisena marjastuksen ja työlisyyden kannalta. Lentoleivityksen rajoitukset eivät ole toteutuneet johdonmukaisesti. Kuntien tulisi saada päättää vesakkomyrkytyksistä alueellaan.

- Metsäautoteiden rakentaminen on kaikkialla tavattomasti lisääntynyt. Viimeiset erämaat häviävät erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Viimeiset vanhat puustot hakataan lyhyessä ajassa. Erämaaeläimistön säilymismahdollisuudet vähenevät.
- Raskaiden metsäkoneiden käyttö aiheuttaa vaurioita jäljelle jäävälle puustolle ja lisää sieni- ja hyönteistuhoja. Työllisyys heikkenee, metsätöiden koneellistaminen on hävittänyt kymmeniätuhansia työpaikkoja.
- Vaihtelevan metsän tilalle aikaaansaadetaan yksitoikkoisia, tuhoille alttiita yhden puulajin viljelymetsiä.

Suot. Vielä kovaotteisempi toiminta kuin metsiä on kohdannut soita. 1960/70-lukujen vaihde yli 300 000 ha vuotuisine ojituksineen oli myös tämän toiminnan laadullisesti heikointa aikaa. Myös ojitusten taloudellisuus unohdettiin. Vuosikymmenen loppuun mennessä ojitusvauhti hidastui ojituskohteiden loppumisen, valintakriteerien kiristymisen, voimakkaan kritiikin ja suojeleusuunnitelmien takia. Etelä-Suomessa on ojitettu jo noin 80 % suoalasta. Ojitusten painopiste on nyt Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Yhä ojitetaan taloudellisesti tuottamattomia alueita. Vahingot ja menetykset ovat usein hyötyjä suuremmat. Marjasuot ovat Etelä-Suomesta lähes hävinneet. Suoluonnon säilyminen on maan eteläpuoliskossa lähes kokonaan suojealueiden varassa. 1960-luvulla valtion maille lupaavasti alkanut soidensuojelutoiminta pysähtyi 1970-luvun alkupuolella.

Vedet. Vesien pilaantuminen saatiin 1970-luvulla pysähtymään tai ainakin hidastumaan. Teollisuuden lama edisti vesien puhdistumista. Laman myötä myös haluttomuus vesiensuojeluinventointeihin kasvoi. Tuotannon lisääntytyä on alkanut tulla hälyttäviä tietoja vesien laadun heikkenemisestä.

Teuraskalakasvatus on voimakkaasti lisääntymässä Sisä-Suomen puhtaissa vesissä. Puhdistamattomien jätevesien fosforikuormitus ja sitä seuraava rehevöityminen on verrattavissa monien kalankasvatuslaitosten osalta keskikokoisten kaupunkien puhdistamattomiin jä-

tevesiin. Kyseessä on ilmeinen vaara sisävesien kalastukselle ja luonnonvaraiselle kalastolle, nimenomaan muikulle.

Jokien rakentaminen jatkui Pohjanmaalla. Lapissa tehtiin useita tekoallas- ja vesivoimalasuunnitelmia. Vesihallituksen rakentamis- ja suunnitteluorganisaatio sekä vesilain puutteellisuudet olivat voimakkaan kritiikin ja suoran toiminnan kohteina.

Vesien rantarakentaminen niin sisävesillä kuin saaristossakin jatkui rantalaista huolimatta tai sen takia entiseen tapaan. Vapaita rantoja ei kauaa ole. Suojelu- ja virkistysalueiksi niitä ei korkeiden hintojen takia voida tai haluta ostaa. Monet arvokkaat lintujärvet (Koijärvi, Siikalahti) ovat maatalouden kuivatustoiminnan takia joutuneet vaaravyöhykkeeseen.

Harjut. Eteläisen Suomen, erityisesti Salpausselkien ja monien kaukaisempienkin asutuskusten harjuja käytetään kiihtyvällä vauhdilla. Viranomaiset ja kunnat ovat voimattomia silloinkin kun soranotto uhkaa asutusta ja lähimaisemaa. Maakamaralaki tuskin tuo korjausta asiaan, yhteiskunnalla ei ole varaa sen edellyttämiin korvauksiin.

Eliöstö. Luonnonsuojelulaki (vuodelta 1923) ei suojaa uhanalaisten kasvien kasvu- paikkoja. Uhanalaisimmat petoeläimemme eivät, petovahinkojen täysimääräisistä korvauksista huolimatta saa missään lain suojaa. Petojahteihin saadaa maa- ja metsätalousministeriön lupa liian helposti.

Maaseudun kulttuurimaisema. Maaseudun autioituminen toisaalta ja maaseututaajamien hajoaminen toisaalta on aiheuttanut maisemallisia menetyksiä. Peltöjen paketointi ja niiden metsittäminen ovat ikävästi muuttaneet maisemaa. Myös vanhan rakennuskannan hävittäminen on ollut korvaamaton tapio.

Suojeleusuunnittelu ja lainsäädäntö

1970-luku jättää perimäksi ympäristövuodelle ja 1980-luvulle joukon valtakunnallisia luonnonsuojelusuunnitelmia, joita on tehty etupäässä maa- ja metsätalousministeriön ja sen asettamien toimikuntien toimesta. Paikallisella tasolla suojeleusuunnittelua on tehty seutukaavaliitoissa.

Tärkein ja eniten keskustelua herättänyt on ollut luonnon- ja kansallispuisto-ohjelma. Hyvä suunnitelma, jossa tasapuolisesti otet-

tiin huomioon erilaisia näkökohtia sai sittemmin metsätalouden edustajien, metsäteollisuuden ja maanomistajien järjestöjen taholta niin voimakasta arvostelua, että maa- ja metsätalousministeriö esitti valtioneuvoston hyväksyttäväksi vain noin kolmanneksen komitean ehdotuksista. Jos nämä kyetään toteuttamaan suojelutilanne oleellisesti parane, mutta ohjelma on edellä kuvatun luonnon muuttamistoiminnan takia riittämätön.

Valtioneuvosto hyväksyi keväällä 1979 toteutettavaksi soidensuojelun perusohjelman ensimmäisen osan. Mahdollisuudet yksityismaiden soiden riittävän nopeaan lunastamiseen kuitenkin puuttuvat, rahaa on vähän ja ostotoimintaa on hoidettu heikosti. Koska ministeriö ei ole halunnut käyttää luonnonsuojelulain mahdollistamaa pakkolunastusta, on monia arvokkaita kohteita menetetty maanomistajien vähäisen suojeluhallituksen takia. Seutukaavaliittojen suojelusuunnitelmissa ei näytä olevan minkäänlaisia toteutumis mahdollisuuksia.

Hyväksyttyjen ja valmisteilla olevien suojelusuunnitelmien toteuttamiseksi tarvitaan huo-

mattavasti nykyistä enemmän varoja, tehokkaampaa suojelua toteuttavaa organisaatiota, ministeriöissä enemmän suojelulle myönteistä poliittista tahtoa ja nykyistä parempaa eri viranomaisten yhteistyötä.

Luonnon hyödyntämistä ohjaa vahva metsälainsäädäntö, joka ei ota huomioon moninaiskäyttöä eikä luonnonsuojeluarvoja. Pientä muutosta metsänparannuslakiin luonnonsuojelun kannalta arvokkaimpien soiden säilyttämiseksi on yritetty jo vuosikautia, toistaiseksi tuloksetta. Vesilain puutteet on havaittu viimeaikoina mm. vesien rakentamisen ja lintujärvien kuivatushankkeiden yhteydessä. Vesilain tarkistamista on valmisteltu koko 70-luku. Uuden luonnonsuojelulain valmistelua on pitkitetty maa- ja metsätalousministeriössä jo yli viisitoista vuotta. Luonnonsuojelulaki, ilmansuojelulaki, maakamaralaki ja vesilain uudistus on 1970-luvun suojeluvastaisessa ilmapiirissä ja poliittisten erimielisyyksien paineessa kirjoitettu asuun, joka ei enää täytä luonnonsuojeluväen ympäristölainsäädännölle asettamia tavoitteita. □

Esko Joutsamo

70-LUVUN YMPÄRISTÖNSUOJELUN TAVOITTEET JA TOIVEET

Luonnonsuojeluvuosi 1970 nosti ympäristönsuojelun yleiseen tietoisuuteen. Silloin lähti liikkeelle myös koko joukko suunnitelmia ja mietintöjä mm. alan lainsäädännön ja hallinnan kehittämiseksi. Myös kansainvälisellä tasolla vallitsi tuolloin optimistinen ilmapiiri: luonnonsuojeluvuotta seurasi nopeassa tahdissa Tukholman Ympäristönsuojelukonferenssi v. 1972 ja tämän jälkeen luotiin YK:n pysyvä ympäristöohjelma (UNEP) sijaintipaikkanaan Nairobi.

Kun nyt jälkeenpäin tarkastellaan 70-lukua ympäristönsuojelun kannalta voidaan havaita suurimman osan tavoitteista ja toiveista jääneen toteutumatta.

Ympäristönsuojelun hallinnossa kehitys pysähtyi poliittisiin ristiriitoihin varsin pian vuosikymmenen alun jälkeen: vesihalli-

tus aloitti v. 1970, ympäristönsuojelun neuvottelukunnan muodostaman välivaiheen (1971—73) jälkeen aloittivat toimintansa sisäasiainministeriön ympäristönsuojeluosasto ja maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarainhoitotoimisto sekä lääninhallitusten ympäristönsuojelun tarkastajat v. 1973. Tämä tilapäiseksi ratkaisuksi tarkoitettu organisaatio jäi voimaan koko 70-luvun ajaksi. Alan hallinto on siten edelleen hajanainen ja tehoton: asioita hoidetaan ainakin kuudessa eri ministeriössä, joista edellä mainitun kahden lisäksi tärkeimmät ovat kauppa- ja teollisuusministeriö (energia-asiat), sosiaali- ja terveysministeriö (mm. myrkkyaasiat) ja opetusministeriö (ympäristökasvatus ja -tutkimus).

Eri viranomaisten työnjako on epäselvä ja suoranaista kilpailua sekä oman reviirin mus-

tasukkaista vartiointia esiintyy. Lisäksi monissa tapauksissa sama viranomainen edistää sekä luonnonvarojen tehokasta hyödyntämistä että suojelua (esim. metsien, soiden ja vesien käyttö), jolloin suojelun on kokemuksen mukaan useimmiten todettu jäävän tappiolle ristiriitatilanteissa.

Ympäristönsuojelualan lainsäädännössä kehitys on myös ollut jokseenkin verkkaista 70-luvulla. Lähes 60 vuotta vanhaa luonnonsuojelulakia on uusittu yli 15 vuotta eikä tuloksia ole vielääkään näköpiirissä. Samoin jäivät 70-luvulla toteutumatta ilmansuojelua, meluntorjuntaa sekä maankamaran aineidenottoa säätelevät lait. Lemmenjoen kansallispuiston laajentamista koskeva laki vuodelta 1970 jäi 70-luvun ainoaksi kansallis- ja luonnonsuojeluverkoston kehittämistyön loppuunviedyksi saavutukseksi.

Ympäristönsuojelun eri osa-alueilta voidaan mainita seuraavia erityiskysymyksiä koskevia lakeja, jotka toteutuivat 70-luvulla: ulkoilulaki (1973), maastoliikennelaki (1977), romuautolaki (1974), jätehuoltolaki (1979), lait maa- ja vesialueilla tapahtuneiden öljyvahinkojen torjunnasta (1973 ja 1974) sekä laki aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä (1979). Eräiden uhanalaisten petoeläinten (hylkeet, karhu, susi) suojelua parannettiin rauhoitusajkoja pidentämällä. Vesakontorjunta-aineiden lentolevitystä koskevia säädöksiä muutettiin siten, että kunnille tarjottiin mahdollisuus anoa levityskieltoa omalle alueelleen.

Energiapolitiikassa koettiin 70-luvulla suuri käännekohta, joka tulee viitoittamaan tulevaisuutta vielä pitkälle eteenpäin. Tuontipolt-

toaineiden räjähdysmäinen hinnannousu, esim. öljyn hinta on moninkertaistunut vuodesta 1973 lähtien, on lisännyt painetta lisätä ydinvoiman ja kotimaisten energialähteiden käyttöä. Kriittinen keskustelu ydinvoimasta alkoi Suomessa vasta 70-luvun puolivälissä, jolloin maahan oli jo käytännössä rakenteilla tai päätetty rakentaa neljä reaktoria. Kuitenkin ydinvoiman käyttöön kiinteästi liittyvä jäteongelma on edelleen ratkaisematta ja samalla luottamus laitosten turvallisuuteen on pysyvästi murentunut sekä kotimaassa että ulkomailla sattuneiden lukuisten vikojen, toimintahäiriöiden ja onnettomuuksien seurauksena. Luonnonsuojelutaholla on jo pitkään nähty, että ydinvoiman käytöstä on päästävä eroon kehittämällä vaihtoehtoisia ja kestäväällä pohjalla olevia energialähteitä, joita Suomessa ovat lähinnä maanlämpö, aurinko, tuuli ja kasvien biomassassa (jäte- ja pienpuu, oljet). Turpeen energiakäyttöön kiinnitettiin 70-luvun lopulla suurta huomiota mutta sen käytön lisäämisestä on aiheutunut ristiriitoja ja menetyksiä luonnonsuojelun kannalta kun arvokkaita suojeluasioita on haluttu ottaa turvetuotantoalueiksi. Maamme vesivoima on jo varsin pitkälle otettu käyttöön mutta tästä huolimatta voimayhtiöt ja vesiviranomaiset näkevät aiheelliseksi vaatia viimeisiäkin vapaana virtaavia jokia ja puroja rakennettaviksi voimatalouskäyttöön.

Kaikenkaikkiaan 70-luvun ympäristöpolitiikan tilinpäätös tekee ainakin tavoitteiden asettelun 80-luvulle helpoksi kun suurin osa aiemmin määritellyistä tavoitteista on toteutumatta! □

Margit Eskman

TYÖ JA TOIMEENTULO

Johtaako kehityksen välttämättömyys työn ja toimeentulon eriytymiseen? Tätä kysyttiin Kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa 26. 11. 79, jossa alustivat sosiaalihallituksen pääjohtaja Margit Eskman ja valtakunnansovittelija Keijo Liinamaa. Julkaisemme molemmat alustukset hieman tiivistettynä ja toimituksen otsikoimina.

Ihmiset ovat aina tehneet työtä elääkseen, se on ollut aina myös ihmisen arvon mitta (on seurattu, mitä työtä joku tekee, kuinka paljon hän sitä jaksaa ja osaa tehdä). Vuosituhansia ihmisen on myös tajunnut, että toisten ihmisten työn ja raadannan tuloksia voi ostaa ja sitten myydä *voitolla*, jolla itse voi elää osallistumatta itse enää varsinaisen työn suoritukseen.

Kun ihmisellä ei itsellään ole ollut lainkaan pääomaa tarvittakseen omaa tai toisten työtä sen kartuttamiseen, ovat he myyneet työvoimaansa saavuttaakseen itselleen työstä saadulla korvauksella edes vähimmäistarpeiden tyydyttämiseen tarvitsemansa tavarat tai oikeudet.

Teollistaminen on runsaan sadan vuoden kuluessa mullistanut koko työn tekemisen teorian ja viime vuosikymmenien teknologian kehitys teollisuusmaissa uhkaa vakavasti vanhaa käsitystä siitä, että leipä olisi välttämättä ansaittava juuri kovalla työllä, kuten perinteisesti on valistettu. Vielä nytkin useat maat, kuten Suomikin, uskovat taloudellisen kasvun ikuisesti jatkuvan ja tulevaisuudessaakin on tämän uskon mukaan tarjolla kaikille työikäisille palkattua työtä viihtyisässä ympäristössä ja itse valitussa toveripiirissä juuri siinä ammatissa, jota jo nuorena on suunnitellut. Perustuuhan koulunuudistuksemekin siihen, että jokainen suomalainen lapsi käy yhdeksänvuotisen peruskoulun, siirtyy heti sen jälkeen lukioon tai keskiasteen koulutukseen. Tämän teorian mukaan jokaisella suomalaisella on vankka ammattikoulutus jo alle 20-vuotiaana ja toisilla varma opintien jatke korkeakoulussa. Tietysti on syytä kysyä, entä jos kaikki eivät tulevaisuudessa haluaakaan käydä peruskoulua tai haluaa siirtyä heti peruskoulusta keskiasteen opintoihin tai lukioon? Jos käykin niin, että yhä useammat nuoret ajattelevat ”ehtiihän tuon ammatin hankkia myöhemminkin” tai ”mitä teen ammatilla, ellen ole varma työn saannista”.

Työn arvoa on aina mitattu palkalla ja sillä, minkätasoisien elämän työntekijä on tuolla palkallaan voinut itselleen hankkia. Tällä vuosikymmenellä on Suomessakin ryhdytty miettimään *työn arvoa laajemmassa merkityksessä*. Tämä uusi suuntaus ei voi aiheutua tälle vuosikymmenelle sattuneesta Suomessa koetusta ainoasta täystyöllisyysjaksosta, jota kesti parin vuoden ajan. Se ei voi johtua myöskään 1970-luvulle sattuneesta mittavasta työttömyyskaudesta, sillä näitä kausia on ollut ennenkin, eikä työn arvoa laajassa mielessä ole tuolloin paljon pohdiskeltu.

Johtuneeko työn uusi arvostus siitä, että näinä vuosina ovat työttömyydestä varsinaisesti joutuneet ensimmäistä kertaa laajasti kärsimään myös ne yhteiskuntaluokat, joiden

keskuudessa se on ollut ennen tuntematonta, mutta joille *pitkä koulutus* antaa hyvän pohjan näiden asioiden pohtimiseen ja esilletuomiseen. Työttömän identiteetti ei oppineita paljon ennen kiinnostanut, koska työtön oli aina alempiin sosiaaliryhmiin kuuluva, yleensä ammattitaidoton, raskasta ruumiillista työtä tilapäisissä työsuhteissa tekevä. Nyt menevät yhteiskunnan päättäjienkin pojat ja tyttäret hakemaan korkeakoulusta päästyään työtä työnvälitystoimistosta, joka etuoikeus on näihin asti kuulunut kokonaan muille. Kun työtä ei heti ole saatavissa, täytetään työttömyyskorvaushakemus virkailijan ehdotuksesta viipymättä ennen niin raskaiden asenteiden painamatta mieltä. Ei ole pitkäkään aika siitä, kun työttömyyskorvausta saavaa pidettiin huoltoavun saajaan verrattavana yhteiskunnan niskoilla eläjänä. Valitettavasti tuo raskas asenne on edelleen yhteiskuntamme vaikeimmassa asemassa olevien, huoltoavun saajien rasitteena.

Tänä aikana työ nähdään laajempänä ihmisen elämään vaikuttavana tekijänä kuin ennen. Puhutaan miten ihmisen identiteetin säilyminen ja kunnioittaminen on paljolti riippuvainen siitä, että hän voi tehdä palkattua työtä tai ns. oman yrityksen työtä. Kysytään siis *mikä kukin on eikä sitä kuka kukin on ja minkälainen hän on ihmisenä*. Tiedostetaan entistä paremmin, monipuolisemmin työttömyyden kiros ja sen seuraukset ihmisen terveydelle, elämänasenteeseen, perheen selviytymiseen, tulevaisuuden suunnitteluun. Sanalla sanoen — työttömyyden riskin toteutuessa ihmisen kohdalla ja kestäessä pitempään, ihminen on yhteiskunnan ulkopuolella — hän ainakin itse tuntee niin.

Tätä ajattelua ei ole pystynyt poistamaan parantunut työttömyysturvakaan. Se osoittaa oikeuden ajatella työtä todella laajassa merkityksessä eikä vain toimeentulon turvaajana.

V. 1978 maksettiin työttömyyskorvausta ja työttömyysavustusta lähes 32,5 miljoonalta päivältä, tästä miehille 23,4 milj. päivältä ja naisille 12,1 milj. päivältä. Todellakin 32,5 milj. aamua, jolloin ihminen aamulla herätessään joutui ajattelemaan, että minua ei kukaan tänään kaipaa työpaikalle.

Maailman luonnonvarojen ehtymisen alkaessa huolestuttaa valvettuneimpia, teollistuneen maailman kouristellessa epätoivoisesti tuon ajattelun leviämistä vastaan, teknologian kehittyessä huimaavaa vauhtia, työttömyyden

Suomessa on asukkaita	4 758 000
Heistä erimuotoisilla eläkkeillä, poissa työelämästä	842 679
Alle 16-vuotiaita lapsia	1 067 000
Työikäisiä ja teoriassa työelämään soveltuvia 17—64 v. 2 848 401, 15—64 v.	3 136 303
Työttömänä vuonna 1978 keskimäärin	169 000
Työhön osallistuvia	2 084 000

jatkussa Suomessa, kuten niin monessa muussakin maassa ovat yhä useammat alkaneet kysellä: ”Entä jos tulevaisuudessa ei työtä olekaan enää kaikille, jos osa nuoristamme, hyvästä koulutuksestaan huolimatta, ei koskaan elämässään pääsekään palkattuun työhön?”

Mitä nämä ihmiset tekevät, kuinka heille taataan mahdollisuus identiteettinsä löytämiseen koko pitkän elämänsä aikana? Tuntuu todella toivottomalta elää työttömyyskorvauksen tai muun työttömyysturvan nimellä annettavan toimeentulotuen varassa kymmeniä vuosia. Toivotonta on myös, jos tietyn työttömyysvakauden jälkeen siirretään jo nuorena työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeelle työttömyydestä aiheutuneen vamman johdosta. Eläkkeelle pääseminenhan ei ole ihmisen kannalta mikään ratkaisu, koska eläkeläisenäkin pitäisi löytää elämälleen sisältö.

Monet sanovat, että ei saa alistua työttömyyteen, vaan meidän tulee vaatia yhteiskunnalta jokaiselle mielekästä työtä. Näin voidaan luonnollisesti tehdä ja vaaditaankin. Kuitenkin automaatio kasvaa, ihmisiä tarvitaan tuottamaan entisiä tavaramääriä entistä vähemmän. Tavaraa tulisi teettää aina enemmän ja enemmän, jos halutaan työllistää edes jo nyt työssä olevat. Ketkä sitten tarvitsevat tuota kaikkea lisääntyvää tavaraa? Myydään ulkomaille — sanotaan. Entäpä jos tavaramme ei ostetakaan enempää? Tai tuotamme tavaraa, joka on liian kallista niiden ostettavaksi, jotka sitä tarvitsisivat tai toiset tuottavat sitä halvemmalla. Entäpä, jos energiaa ei riitäkään enemmän tavarantoimittamiseen? Jos kehitysmaat alkavat tuottaa itselleen tarvitsemiaan tavaroita edullisemmin kuin kalliit teollisuusmaat.

Palvelusten lisäämiseen tarvitaan vielä lisää työvoimaa, mutta silläkin on rajansa. Julkisten palvelusten tuotanto rahoitetaan kansalaisilta työpalkoista perityillä veroilla. Jos työssäkäyvien joukko harvenee, vähenee myös verotuotto.

Ennen vuotta 1990 voi todellakin käydä niin, että parhaassa tapauksessa jatkuneesta

rauhantilastakin huolimatta, nykyistekin suurempi osa työvoimastamme ei voi tehdä palkattua työtä.

Tuotannon ja työllisyyden rakenne saattaa hyvinkin muuttua niin, että materiaalituotannon, s.o. teollisuuden ja rakennustoiminnan sekä maa- ja metsätalouden yhteinen osuus työvoimasta supistuu nykyisestä 50 %:sta 20—25 %:iin ja palveluelinkeinojen osuus vastaavasti kasvaisi 50:stä yli 70 %:iin parinkymmenen seuraavan vuoden aikana.

Eikö tällaista tilannetta varten tulisi valmistautua edes asenteiden tasolla?

On suunniteltava perustoimeentuloturvan antava järjestelmä, jonka puitteissa kansalaisuuden perusteella jokaisella on oikeus tuloihin, joilla voi ostaa elämän välttämättömät edellytykset.

Oikeus perustoimeentuloon on kirjattava perustuslakeihin niiden uudistuksen yhteydessä. Esimerkkinä tällaisesta, jokaiseen kansalaiseen ulottuvasta turvasta on kansaneläke, jonka tyyppistä eläkejärjestelmää ei ole monessa maassa. Yleensä eläkkeet kertyvät vain työpanoksen perusteella, mitä vahvempi toimeentulo työiässä, sitä vahvempi eläketurva.

Perustoimeentuloturvan varassa eläminen tulee tulevaisuudessa tarjoamaan kansalaisille myös valinnanvapauden siitä, haluaako mahdollisesti elää ainoastaan tämän tulon varassa vai haluaako hankkia lisätuloja osallistumalla yhä kireämmiksi käyvillä työmarkkinoilla. Perustoimeentuloturvajärjestelmä antaa mahdollisuuden valita osa-aikatyötä, täysaikaista työtä tai vaikkapa vapaaehtoisuustyötä, jota tehdään palkatta tai osapalkalla. Käsitykseni on, että tulevaisuudessa ammattiyhdistysliike joutuu tähänastista enemmän joustamaan toimintansa tavoitteita työttömyydestä kärsivien hyväksi. Suuntaus todellista kansallista solidaarisuutta ja kansainvälistä yhteisvastuuta kohti tulee lisääntymään. Suomalaiset huomaavat, että itsekäs ajattelu vain omien etujen varjelemiseksi johtaa umpikujaan.

Perustoimeentulon turvaava toimeentulotuki on välttämätön. Kysymme kuitenkin, mi-

ten kansalaiset voivat kuluttaa aikansa ja tuntea identiteettinsä eläessään toimeentulotuen varassa ehkä vuosiakin.

Käsittäkseni tullaan ottamaan käytäntöön useita vanhan ajan työmenetelmiä esim. käsitöiden ja rakentamisen alalla. Työmenetelmät vaativat huomattavaa inhimillistä työpanosta, työn tulokset ovat kauniita ja nautittavia, mutta niiden tekijöille ei makseta palkkoja, jotka tekisivät työn kannattavaksi. Työhön paneutuminen tuottaa tekijöilleen kuitenkin suurta tyydytystä, koska työ on vaativaa ja suurta tarkkuutta ja taitoa kysyvää toimintaa. Tulevaisuudessa meidän on entistä enemmän luovuttava siitä, että työn pitää välttämättä olla taloudellisesti tuottavaa. Sellaisen työn tekevät vastaisuudessa koneet, robotit ja erilaiset tietojärjestelmät.

Palvelu- ja auttamisjärjestelmät voidaan myös tulevaisuudessa laajentaa tarpeen mukaisesti toimiviksi, ellei niiden rahoittaminen ole välittömästi kiinni lisääntyvistä veroista. Niihin osallistuvat saavat perustoimeentulotuen ja heidän palvelutyöhön osallistumisensa on heille osa-aikaista työtä. Kulttuuri kaikissa muodoissaan tulee myös tarjoamaan lukemattomia mahdollisuuksia hyödyllisen ajankäytön keinoksi. Kirjallisuus aarteineen, musiikki, tiede ja taide, liikunta ja ihmisen kaikinpuolisen terveyden vaaliminen antavat niinikään elämälle täytymystä.

Jotta ihmisille jäävä lisääntyvä aika tehokkaan ihmistyön vähetessä voidaan todella ottaa luovuuden käyttöön, tulevat uudet kansantalouden tulon turvaavat järjestelmät välttämättömiksi. Tieteisvälineet ja -laitteet tulevat olemaan yhä korkeampaa tiedon tasoa vaativia, mitä tulee niiden käyttäjiin. Voi olla, että ne, jotka vielä voivat osallistua työelämään ensi vuosituhannenkin puolella, saavat kansantaloudelta tästä erittäin korkeat taloudelliset edut. Suurin tuotto kansantaloudelle tulee juuri näiden käyttäjien ja laitteistojen ja koneiden yhteisen toiminnan tuloksena. Voitot eivät enää voi olla ainoastaan omistajien etuoikeutena, vaan tuotto täytyy voida jakaa koko kansan elinmahdollisuuksien turvaamiseksi.

Saattaa olla, että näin mullistavaa elämänmenoa koskevan muutoksen ajattelu tuntuu tällä hetkellä laajasti ottaen vaikealta. Kuitenkin jo tänään toistasataatuhatta virallista työtöntä keskuudessamme miettii ankarasti, miten juuri heidän on etsittävä tehtävää it-

elleen päivästä päivään työmarkkinoiden ulkopuolelta. Naisilla ei sittenkään liene vaikeuksia ajan hyödylliseen käyttämiseen, sillä edelleenkin meillä kotityöt ovat valtaosin naisten tehtävänä ja niiden hoitamisessa kyllä löytyy mielekästäkin tehtävää ainakin lyhyiksi työttömyyskausiksi. Miesten on kaupunkiolois- sa vaikeampaa löytää itselleen täysin uudenlaisia ajankäytön tapoja, jotka tuntuisivat mielekkäiltä työpaikkaa odotellessa. Julkisuu- dessa on paljon käsitelty varsinkin maaseudun työttömien nuorten miesten ajankäytön vaikeuksia.

Viime aikojen kansainväliset tapahtumat herättävät pelkoa siitä, että koko teollistunut maailma on sittenkin liian lyhyessä ajassa pyrkinyt kehityksen täydellisyyteen. Koko kehityksen pohjana on ollut luonnonvarojen, varsinkin öljyn piittaamaton hyväksikäyttö. On syytä kysyä, miten sopeudumme uusiin haasteisiin, jos ja kun hyvinvoinnin mahtavat rakennelmat alkavat horjua ja kaatua kaikkialla ympärillämme. Voimmeko uusissa oloissa pitää kiinni kaikesta tähänastisesta, miten paljon olemme valmiit luovuttamaan?

Kun me tänään puhumme noista työttömistä, voimme yhtä hyvin pian joutua miettimään tilannetta meidän työttömien kanalta.

Tekniikan kehityksen myötä yhä vähemmän ihmistyötä tarvitaan niihin tehtäviin, joita totutusti on pidetty tuottavana toimintana. Oheisessa taulukossa on arvio ATK:n vaikutuksista työvoiman määrään Ruotsin työmarkkinoilla. Kehitys toteutuu lukemattomien teknisten uudistusten kautta. Ei siis ole kyse mistään yksittäisestä "automaatio-tekniikasta", vaikka toki eri tekniikat ovat toinen toistaan "automaattisempia". Näin ymmärrettynä ATK on tekniikkaa tietojen entistä nopeampaan käsittelyyn entistä vähäisemmällä ihmistyöllä — mitä kehittyneempää ATK:ta, sitä kehittyneempää tietojen käsittelyä ja sitä korkeampi yleinen automaatioaste. Koska tuotannon automatisointiin liittyy aina tuotannosta saatavan informaation käsittelyn ja tiedon siirron automatisointi, on ATK automaatiolle aivan keskeistä tekniikkaa.

Kun automaatiota tarkastellaan yleisenä kehityssuuntana, havaitaan nopeasti sen laaja yhteiskunnallinen merkitys. Kun välittömän työn tarve vähenee, muuttuu ihmisten ajankäytön ja koko yhteiskunnallisen käy-

*Arvio ATK:n vaikutuksista työvoiman määrään Ruotissa vuoteen 1975 mennessä
(IPF 1977: 2, 21)*

Tuotantohaara	ATK:n vuoksi hävinneet tai syntymättä jääneet työpaikat	ATK:n synnyttämät työpaikat, "tietokoneammatit"
Maa- ja metsätalous	200— 1 000	100— 200
Teollisuus- ja kaivostoiminta	15 000—25 000	n. 10 000
Rakennustoiminta	1 000— 2 000	200— 500
Kauppa, ravitsemus- ja majoitustoiminta	15 000—20 000	2 000—4 000
Tietoliikenne ja liikenne	1 000— 3 000	1 000—2 000
Pankki ja vakuutustoiminta	20 000—25 000	n. 10 000
Julkinen hallinto, palvelukset ja muut	20 000—15 000	n. 5 000
Yhteensä	n. 60 000—90 000	n. 30 000

tännön rakenne. Työaika lyhenee, työn sisältö ja merkitys muuttuvat. Inhimillisiä resursseja jää vaille käyttöä, eikä automaatio sinänsä osoita mitään suuntaa resurssien käytölle. Uusien sisältöjen kehittäminen elämälle ja työlle on yhteiskunnallisen toiminnan, tavoitteiden ja päätöksenteon asia. Tällä ta-

solla ovat automaation ongelmat, eivät niinkään tekniikassa.

Tätä kautta on myös nähtävissä automaation keskeisyys: se asettaa koko yhteiskunnan uuden tilanteen eteen. Monet tähän asti perustavina pidetyt asiat on kyettävä arvioimaan uudelleen. □

Keijo Liinamaa

ONKO TYÖTTÖMYYS TULLUT JÄÄDÄKSEEN?

Maassamme ovat kaikki puolueet pitäneet täystyöllisyyttä jo pitkään yhteiskuntapolitiikan keskeisenä tavoitteena. Tästä huolimatta olemme vuosien 1974—75 korkeasuhdanteen jälkeen kokeneet varsin huomattavan työttömyyden. Tämä herättää kysymyksen, onko työttömyys tullut kuitenkin jäädäkseen?

Kun tarkastelemme asiaa lyhyellä tähtämellä, saatamme havaita, että työvoiman tarpeessa eli työvoiman kysynnässä tapahtuu hyvin nopeita heilahduksia. Vuosina 1973 ja -74 työvoiman tarve kohosi erittäin nopeasti ja määrältään runsaasti. Työllisten määrä lisääntyi tuona aikana runsaalla 100 000:lla. Vuosina 1975—78 puolestaan työvoiman tarve aleni hyvin nopeasti ja jyrkästi. Pudotus oli jälleen runsaan 100 000 luokkaa lyhyellä aikavälillä. Kuluvan vuoden alkupuolella arvioitiin työvoiman tarpeen kehityksellaiseksi, ettei siinä kovin suurta parannusta olisi näköpiirissäkään. Kesällä ja syksyllä alkoi työvoiman tarve kuitenkin verrattain

jyrkästi nousta ja nyt olemme jo huomattavasti paremmassa tilanteessa kuin noin puoli vuotta sitten. Lyhyen tähtäimen vaihtelujen perusteella ei voida tehdä työttömyyden pysyvyyden suhteen kovin pitkällemeneviä johtopäätöksiä.

Kun tarkastelemm asiaa hieman pitemmällä aikavälillä, saamme tarkastelujemme pohjaksi työvoimaministeriössä keväällä valmistuneen työvoiman kysyntää ja tarjontaa koskevan ennusteen. Tätä ennustetta laadittaessa on pyritty ottamaan perustaksi ja taustaksi kaikki nyt käytettävissä oleva tieto automaation kehitysarvioineen ja niin edelleen. Tämä selvitys osoittaa, että meillä tulee ensi vuosikymmenen puoliväliin saakka, jopa loppupuolelle, olemaan varsin runsaasti työvoimaa tarjolla. Työvoimamme ikärakenne ja määrä on hyvin suotuisa ylläpitämään korkeata työvoiman tarjontaa. Kun otetaan huomioon, että tällä hetkellä on pitkälti yli 100 000 työntöä ja että työttömien määrä alkavana tal-

vikautena vielä tästä tasosta tulee kasvamaan, on lähkökohtamme ensi vuosikymmenen työllistämistoimenpiteille varsin kehno. Ensi vuosikymmenen puoliväliin mennessä tarvittaisiin 250 000—300 000 uutta työpaikkaa, jotta nyt työttömänä olevat ja työmarkkinoille tulevat uudet ikäpolvet kyettäisiin kohtuudella työllistämään. Selvityksessä on puntaroitu myöskin työvoiman tarpeen kehitystä pidemmällä aikavälillä. Tässä suhteessa ennustaminen on erittäin vaikeata sen vuoksi, etteivät asianosaiset eli työnantajatkaan kykene kovin pitkällä tähtäimellä ennakoimaan tulevaa työvoiman tarvettaan. Kuitenkin on eräs mittapuu, joka antaa kokemuseräisen arviointiperusteen työvoiman tarpeelle. Tämä mittapuu on bruttokansantuotteen kasvu. Voimme nyrkkisääntönä sanoa, että noin 4—4,5 %:n bruttokansantuotteen kasvu ylläpitää korkeata työvoiman tarvetta ja vähentää toisaalta työttömyyttä. Tällaisen kasvuvauhdin tulisi kuitenkin jatkua varsin pitkään, ennen ku in nykyisistä lähtökohdista päästäisiin tyydyttävään tulokseen. Kuluvana vuonna bruttokansantuotteen kasvu on ollut tuon tason yläpuolella ja kohonnee ehkä 7 %:iin ja tästä on ollutkin seurauksena, että työllisyystilanne on parantunut. Talousviisaat, sen paremmin kuin maallikotkaan eivät kuitenkaan jaksu uskoa, että bruttokansantuotteen kasvu voisi jatkua yhtäjaksoisesti kovin kauan runsaan 4,5 %:n tasolla. Ja tästä on tehtävissä se johtopäätös, että työttömyys tulee säilymään ainakin ensi vuosikymmenen puoliväliin saakka suhteellisen korkealla tasolla, ehkäpä runsaana 5 %:na.

Tällainen tulevaisuudenkuva herättää kysymyksen, miten suhtaudumme edessä olevaan tilanteeseen? Tällä hetkellä lienemme yksimielisiä, että emme hyväksy näin korkeata työttömyyttä. Tästä seuraa automaattisesti johtopäätös, että meidän on toimittava sillä tavoin, että voimme voittaa ja torjua näin korkean työttömyyden. Tämä puolestaan edellyttää, että työvoiman tarve lisääntyy eli syntyy uusia työpaikkoja joihin tarjolla oleva työvoima voidaan sijoittaa. Kun edellä lausutun mukaan taivaanmerkit näyttävät sellaisilta, ettei uusia työpaikkoja kuitenkaan riittävästi ole synnyttävissä, jää keinoksi jakaa olemassa oleva työ uudella tavalla. Tämä tarkoittaa, että se jaetaan tasaisemmin olemassa olevan työvoiman kesken. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että sitä vähenne-

tään toisilta ja lisätään toisille. Tämän tavoitteen toteuttaminen ei kuitenkaan käytännössä ole helppoa. Edellä tarkoitetun järjestelyn rinnalla voidaan ajatella, että osa työikäisestä väestä siirretään pois työmarkkinoilta. Heidät vapautetaan joko ikänsä tai fyysisen kuntonsa vuoksi työnteosta ja heidän toimeentulostaan huolehditaan jollakin muulla tavalla, jonkin muun sosiaaliturvamuodon kautta. Tämä merkitsee kuitenkin sitä, että yhteiskunnassa on joukko ihmisiä jotka saavat toimeentulonsa muutoin kuin työansioista.

Lopputoteamus, johon edellä päädyin, herättää kysymyksen, istuvatko nämä henkilöt kädet ristissä ja katselevat ympärilleen, joko telkkaria tai lukevat tarjolla olevaa kirjallisuutta? Ihminen on luonnostaan hyvin toiminnallinen ja hän kaipaa jotakin tekemistä, jotakin askaroimista. Tämän tekemisen tai askaroimisen ei välttämättä tarvitse olla työtä siinä mielessä, että sen tekeminen toisi muassaan varsinaisia toimeentuloon tarvittavia ansioita. Selvää on, että tästä tekemisestä voi yhteiskunnan tarjoaman toimeentuloturvan lisäksi tulla lisäansiota. Vaikka ihminen on toiminnallinen, niin hän ei kuitenkaan aina itse keksi sellaista tekemistä, joka hänen kannaltaan olisi mielekästä. Tämä puolestaan taas herättää kysymyksen, kuka keksii ihmisille, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella, tällaista tekemistä? Osa ihmisistä luonnollisesti keksii aina tekemistä, mutta osalle sitä tulee ohjata ulkoapäin. Tällä hetkellä näyttää siltä, että yhteiskuntamme ei ole vielä läheskään valmitautunut tämän tapaiseen tilanteeseen. Sen täytyisi ryhtyä siihen kiireesti valmistautumaan.

Jotta yhteiskunta kykenisi huolehtimaan ihmisten toimeentulosta, jotka eivät saa ansioita työskentelemällä työmarkkinoilla, täytyy syntyä uutta reaalityötä, jota voidaan käyttää rahoitukseen. Tällaisen reaalityönnön synnyttäminen edellyttää, että maan tuotantoelämä ja sen seurannaisena toimivat kauppa- ja palveluelinkeinot toimivat tehokkaasti. Niiden on oltava tavaroidensa ja palvelustensa suhteen kilpailukykyisiä ja toiminnaltaan kannattavia. Työtä on tehtävä rationaalisesti. Automaatiota on lisättävä. Ja työn tuottavuuden on oltava korkea. Tämä edellyttää tekijöiltään korkeata ammattitaitoa ja se puolestaan jatkuvaa ja tehokasta kouluttamista. □

KOULUTUKSEN KRIISI RUOTSISSA

Ruotsin koulutusjärjestelmä on ajautunut kriisiin. Tämän päivän koulu ja yliopisto eivät sovellu kasvattamaan ihmisiä, jotka olisivat tietoisia omasta asemastaan yhteiskunnassa tai yleensä yhteiskunnasta. Yliopistoista ja kouluista on tullut opetustehtaita, taloudellinen hyötyajattelu leimaa opetusta, koululaisille ja opiskelijoille opetetaan määrättyjä hajanaisia ja epäyhtenäisiä osatietoja, joilla on lähinnä yhteiskunnan tuotantojärjestelmälle välttämättömien valmiuksien luonne. Asioiden historiallinen sisältö, aikaperspektiivi, asiayhteydet, yhteiskunnan ilmiöiden ymmärtäminen saavat väistyä luokahuoneiden ja luentosalien sitkeähenkisen haamun, markkinatalouden asettamien vaatimusten, tieltä.

Ammatti-ihmisiä tuottaviin tämän päivän tuotantotehtaisiin katoaa yhtenäisen tiedon tärkeys, valheilla häivytetään vallitsevat ristiriitaisuudet ja epäoikeudenmukaisuudet. ”Tässä tilanteessa on historiallisen perspektiivin oikeutuksen, kriittisen analyysin koulutuksen ja muiden persoonallisuutta luovien ja identiteettiä määräävien voimien vaikea säilyttää asemansa”, kirjoittaa dosentti Karl Erik Lagerlöf Dagens Nyheter-lehdessä 18. 6. 1976. Tuloksena syntyy opiskelijoita, joilla ei ole perspektiiviä omaan elämäänsä, jotka ovat vain pieniä rataksia siinä jättiläismäisessä koneistossa, joka mekanisoi, byrokratisoi ja vie tietokoneisiin yksilön, tekee hänestä yhteiskunnan hämmentyneen jäsenen; tuotantojärjestelmän puolustuskyvyttömän uhrin ja alistuneen palvelijan, jolta puuttuvat aseet omien etujensa puolustamiseksi.

Tämän näkemyksen seurauksista kertoo joukko raportteja ja mielipidekirjoja, jotka yhteen ääneen puhuvat koulutuksen kriisistä, koulun rappeutumisesta ja jatkuvasta opetuksen laadun huononemisesta. Jopa varsin konservatiivinen kriitikko, professori Torgny Segerstedt, entinen Uppsalan yliopiston rehtori ja Ruotsin Akatemian jäsen, il-

maisi äskettäin huolestumisensa tiedon rappeutumisesta ja opetuksen kaupallistumisesta kun taas kirjailija Artur Lundkvist on sanonut, että opetustehtaat tuottavat virtaviivaisia puolivalmisteita, uuslukutaidottomia oppilaita, myöhäiskapitalistisen, korporatiivisen, historiattoman yhteiskunnan ihanneasukkaita.

Koulutuksen kriisiä seuraa valtiojohtoisuuden koveneminen, byrokratisoituminen ja keskittäminen. Dosentti Arne Melberg ja Svante Weyler kirjoittivat Dagens Nyheter-lehdessä 19. 1. 1977: ”on olemassa monia tapoja painostaa mielipidettä. Katsokaa yliopistojamme, kymmenen vuotta sitten ne olivat keskuksia, joissa vaihdettiin kiivaasti mielipiteitä, muodostettiin poliittisia ryhmiä ja käytiin keskustelua, joka kosketti kaikkia ja joka sen vuoksi levisi myös yhteiskuntaan. Entä nyt? Jäljelle ei ole jäänyt edes opetuksen politisoitumisen merkkejä. Vuoden 1968 radikaalien vaatimuksiin on ponnekkaasti vastattu uudistuksilla U-68 ja R-75: yliopistot on sopeutettu yhteiskuntaan siinä määrin, että kaikkinaisen epäily, historiallinen perspektiivi tai keskustelu, joka ei anna pisteitä tai muuta ansiota, on melkein olematonta... kriittisen aktiivisuuden jäänteitä löytyy tohtorinarvoon tähtäävässä opiskelussa. Se on ainoa aste, jota ei ole täysin ohjelmoitu kontrolloituihin moduleihin. Mutta nyt on tullut myös sen ja tutkimuksen aika päätellen vast’ikään julkaistusta selvityksestä ”Korkeakoulutasoiset jatko-opinnot”, jonka mukaan tutkijakoulutus olisi rationalisoitava ja itsenäinen tutkimus suurelta osin lopetettava”.

Porvarillisen yksilön tuhoutuminen

Koulutuksen kriisi voidaan nähdä ilmauksena porvarillisen humanismin häviöstä Ruotsissa ja yksilön muuttumisesta markkinatalou-

teen sopeutuneeksi massaihmiseksi.

Valistuksen aikakaudella käytiin keskustelua kasvatuksen ja koulutuksen vastakohtaisuudesta. Koulutus nähtiin niiden määrättyjen fragmentaaristen valmiuksien opettamisena, joita yhteiskunta tarvitsi tuotantojärjestelmäänsä varten. Kasvatuksen sitävästoin selitettiin kuuluvan porvarilliselle yksilölle, sille ei ollut asetettu ahdasta hyötytavoitetta vaan se nähtiin hyvin varustautuneen yksilön edellytykseksi. Kasvatus palveli humanistista traditiota ja yksilön etua.

Klassisen liberalismiin yhteiskuntaideologinen voitto antoi kasvatusihanteelle johtoaseman eurooppalaisissa kouluissa ja yliopistoissa.

Klassisen liberalismiin ideologian mukaan valtio ei saanut sekaantua taloudelliseen tuotantoon jota markkinoilla vallitsevan vapaan kilpailun edellytettiin pystyvän säätelmään. Valtion tehtävät rajoitettiin politiikan piiriin — yhteiskuntajärjestyksen ylläpitoon, lainsäädäntöön jne. ja ideologian piiriin — vallitsevan ideologian säilyttämiseen. Tämän vallitsevan ideologian — liberalismiin — mukaan kasvatuksen tärkein tehtävä oli kasvatata porvarillisia yksilöitä, joista myöhemmin tulisi sivistyneen yhteiskunnan jäseniä, sen yhteiskuntaeliitin jäseniä, joka muodosti ns. porvariston rungon. Kasvatus oli vapaata, se oli humanistista ja se pyrki välittämään kulttuuriperintöä.

Liberalismi painotti myös ennenkaikkea yliopistojen itsenäisyyttä yhteiskunnan taloudellisesta kentästä. Yliopistojen tuli palvella kasvatusta, vapaata tutkimusta eikä ahdasta taloudellista hyötyä.

Koulutus markkinoiden pükana

Nyt 70-luvulla kasvatusihanne kuuluu vain menneisyyteen. Myöhäiskapitalismin aikana ja erityisesti sitten 60-luvun porvarillinen liberalismi on kärsinyt häviön. Kauniit ajatukset vapaasta, monipuolisesti kehittyneestä yksilöstä ovat joutuneet tuotantojärjestelmän rikkatunkiolle.

60-luvulta lähtien yliopistouudistusten PUKAS ja U-68 myötä markkinatalous on tunkeutunut vanhan kasvatuksen salin puolelle. Koulutuksen yhteiskuntaan sopeuttava tavoite tulee vallitsevaksi. Sen ensisijaiseksi päämääräksi tulee täyttää pääoman asettamat laatuvaatimukset ja huolehtia työvoiman

häiriöttämisestä uusiutumisesta. Tuotanto-maailman vaatimukset valtaavat koulutuksen. Koulutuksesta tulee pääoman investointikysymys. Siitä on saatava maksimaalinen voitto, yksilöön ei pidä investoida. Yksilö alennetaan tavaraksi. Taloudellisesta kannattavuudesta tulee uusi kotijumala, opiskelijoita pidetään nyt taloudellisen uusiutumisen täysin triviaaleina välineinä ja raaka-aineena. Markkinoiden kannalta katsottuna monipuoliseen yksilöön investoiminen ei ole kannattavaa, sillä osa yksilön tärkeimmistä ominaisuuksista — mielikuvitus, luomisen ilo, tietoisuus — voivat itse asiassa muodostua tuotannon häiriötekijöiksi. Markkinat muuttuvat koko ajan, niiden rakennetta rationalisoidaan, niitä uudelleensijoitetaan, yksilöstä on tultava markkinaihminen, jolla ei ole mitään pysyviä persoonallisuuspiirteitä, sillä ne olisivat esteenä markkinoille ja yksilöiden nopealle sopeutumiselle niihin. Monipuolinen persoonallisuus ja markkinat joutuvat ristiriitaan keskenään ja tässä ristiriitatilanteessa markkinat voittavat. Samanaikaisesti valtio ja markkinat kasvavat yhteen. Kilpailukapitalismi samoin kuin klassinen kasvatusihanne särkyvät.

Yksilöstä klassisessa porvarillisessa merkityksessä tulee tarpeeton. Jäljelle jää tuotantojärjestelmän puoliksikouluttama eläin, virtaviivainen, alistuva ja epätietoinen massaihminen, joita tuotetaan koulutustehtaissa. Markkinoiden täysin hallitsemassa yhteiskunnassa taloudellinen fetisismi johtaa persoonallisuuden fetisismiin — koko persoonallisuus sidotaan taloudelliseen kenttään — persoonallisuus, jossa ei ole tilaa ennalta arvaamattomalle spontaanisuudelle, oma-aloitteisuudelle, tietoisuudelle tai kokonaisuudelle.

Byrokratisoituminen

Vanha kasvatustraditio korosti monipuolisen, persoonallisuutta kehittävän tiedon merkitystä ja suosi älykkyyttä, mielikuvitusta, tunnetta ja tahtoa yksipuolisen instrumentaalismin ja pääoman vaatiman ahtaan käytännöllisen hyödyn ja taloudellisen kannattavuuden sijasta. Humanistisilla aineilla ja kielellä oli merkittävä asema kouluissa ja yliopistoissa. Nyt on humanistisia aineita kohdannut melkein ei-olemassaolo, "ajan ja resurssien vähentäminen, jonka kohteeksi humanistiset, 'ei-hyödylliset', aineet ovat joutuneet yliopis-

toissa ja kouluissa, on meidän aikamme suuri ruotsalainen kulttuuriskandaali” on dosentti Lagerlöfin mielipide. Kouluissa on menty niin pitkälle, että kirjallisuusopinnot ja luova kielenopiskelu on korvattu taidolla täyttää postisiirtokortti ja muilla vastaavilla ”hyödyllisillä” asioilla.

Aina 60-luvun puolivälistä saakka on ruotsalaisessa koululaitoksessa tapahtunut jatkuvaa suuntautumista byrokratisoitumiseen, keskittymiseen ja opilliseen yhtenäisyyteen. Yliopiston kanslerinviraston (UKÄ) perustaminen 1964 merkitsi alkua tälle kehitysuunnalle, jota sitten U 68 ja H 75 täydensivät. Itse asiassa yhdenmukaisuus, keskittäminen ja byrokratia kuuluvat porvarillista liberalismia enemmän ruotsalaiseen kulttuuriperintöön. Liberalismi ei koskaan ennättänyt saada kunnollista jalansijaa ruotsalaisessa yhteiskunnassa.

Koulutuksen taivaan valtaistuimella istuu nyt isä jumalana Pääoma, poika-byrokratia ja pyhän ruotsalaisen korporatiivisen valtion henki. Koulutuksen suunnittelussa on nykyisin kysymys investoimisesta sopivaan tuotantovoimaan eikä investoimisesta yksilön kasvattamiseen. Koulutusteknologia korvaa pedagogiikan. Koulutuskeskustelussa ei käsitellä sisältöä vaan hallinnollista suunnittelua, opetuksen muodoista tulee tärkeämpiä kuin välitettävästä informaatiosta, keskustelu siirtyy opetuksen sisällöstä työskentelytapoihin, ennenkaikkea sellaisiin työskentelytapoihin, jotka edistävät sopeutumista ja kollektiivista yhdenmukaisuutta. Sekä kouluissa että yliopistoissa havaitaan yhä suurempi ja suurempi laatu- ja tietotason lasku.

Koululaisille ja opiskelijoille opetus on jotakin, jonka kohteeksi he ovat joutuneet eikä jotakin johon he osallistuvat. Voimattomuuden ja vierauden tunne tulee yhä tavallisemmaksi kouluissa; koulutustehtaista tulee myös vieraannuttamistehtaita. Tuotantoprosessin pitkälle viedyllä työnjaolla on vastineensa myös opetuksessa, opetusteknologisessa pieniin, epäyhtenäisiin kursseihin pilkkomisessa, mikä johtaa tiedon ja todellisuuden pirstoutumiseen. Ruotsinkieli on muuttaman vuosikymmenen aikana pudonnut romahdusmaisesti koulun/kasvatuksen keskeisen aineen asemasta sivuaineeksi, sen asema on hajanainen ja epäselvä. Samanaikaisesti lisääntyy koulunsa päättäneiden, toiminnoissaan lukutaidottomien joukko.

Sosialidemokratia ja liberalismi

Tämän päivän huolestuttava tilanne johtuu suureksi osaksi sosialidemokraattien pitkästä vallankäytöstä. Sosialidemokratia ei koskaan asettanut porvarillista ideologiaa kyseenalaiseksi, mutta sitoi sitävästoin koulun markkinoihin, mikä horjutti yksilön asemaa: yksilön kriisi alkaa silloin kun kasvatus muuttuu koulutukseksi, kun opetuslaitoksista tulee koulutustehtaita ja portit avataan markkinoille.

Aluksi taloudellinen lisäkasvu oli väline päämäärälle: yhteiskunnan luokkaerojen tasoittamiselle. Sitten päämäärä hukkui, välineestä tuli päämäärä, taloudellisesta fetisismistä ja teknologiasta tuli vallitseva ideologia. Vieraina sekä sosialismille että liberalismille sosiaalidemokraatit, käyttäen hyväkseen myyttiään hyvinvointivaltiosta, avasivat ovet sekä pääoman että markkinoiden sisäänkäymälälle kaikille yhteiskunnan alueille, myös koulutukseen.

Tämän päivän Ruotsi on hyvin omalaatuisen yhteiskunta — porvarit ovat enemmän tai vähemmän hajalla eikä heidän tilalleen ole tullut mitään muuta tahoa, esimerkiksi proletariaattia; siis yhteiskunta ilman johtoa tai ilman kiinnekohtaa historialliseen taustaan eli toisin sanoen se on historianaton, byrokrattisteknologinen yhteiskunta.

Ruotsilla ei liioin ole koskaan ollut merkittävää porvarillista älymystöä.

Toisin kuin monissa eurooppalaisissa maissa ovat vanhan ajan suhteellisen itsenäiset professorit Ruotsissa menettäneet valtansa kaiken maailman koulutusbyrokrateille, jotka manipuloivat koulun ja yliopiston myöhäiskapitalistiseen tuotantojärjestelmään ja huolehtivat siitä, että valtion valvonta koulutuksessa lisääntyy ja että opettajien lojaalisuutta valtiota kohtaan ylläpidetään.

Virkakielto

Nykyisessä tilanteessa on valtion tärkeitä koota rivinsä, torjua jokainen kriittisten opettajien ja tutkijain ideologinen sisäänmurtautuminen johdettuun koulutusjärjestelmään. ”Opettajat eivät uskalla pohtia ajan vakavia ongelmia, pinnan alla kyteviä poliittisia vasta-aitteita, sillä jokainen merkki tällaisesta kiinnostuksesta saattaa merkitä työpaikan menetystä. Suurin osa opettajista elää tänä päivänä

nä turvattomissa olosuhteissa. Vakinaisen työpaikan saaminen kestää kauan. 'Objektiivisesta' koulusta on tullut ummehtunut koulu, jossa jatkuva puhe demokratiasta vaikuttaa valheelliselta", toteaa yhteenvetonaan dosentti Lagerlöf (Dagens Nyheter 18. 6. 76).

Keskusteltaessa tämän päivän koulutuksesta sanoi pedagogian dosentti Daniel Kallos varovaisesti mutta suoraan: "En tiedä yhtään ruotsalaista yliopistoa, joka olisi pyrkinyt esimerkiksi monipuolisuuteen. Tilanne on päinvastainen. Ne, joilla on historiallismaterialistinen käsitys koulutuksesta joutuvat jatkuvasti taistelemaan säilyttääkseen asemansa. Meitä voidaan verrata länsisaksalaisiin kolleegoihimme, joilla ei ole lupaa harjoittaa ammattiaan — Ruotsi ei ole kovin kaukana samasta tilanteesta."

Koulutuksen kaupallistumisesta, byrokratisoitumisesta ja keskittämisestä nousee nyt länsisaksalaisen yliopiston aave — virkakieltojärjestelmä.

Radio-ohjelma "Akateemisia esteitä" (22. 12. 1977) käsitteli erilaisia Ruotsissa esiintyviä virkakieltoja. Se ei käsitellyt koko valtakunnalle tuttua lundilaista Reinhard Halmers-tapausta, vaan Göteborgin kansantalouden laitosta, saman kaupungin sosiologian laitosta ja Uppsalan valtiotieteellistä laitosta.

Kaikissa näissä laitoksissa hylätään marksilaiset, jotka hakevat avoinna olevia virkoja. Uppsalassa tunnettu valtiotieteilijä Lars Rudebeck on joutunut virkakiellon kohteeksi, Göteborgissa kansantaloustieteilijä Johan Lönnroth. Göteborgin sosiologian laitoksella tilanne on mennyt niin pitkälle, että väitöskirjat, jotka poikkeavat virallisesti hyväksytystä tieteellisestä linjasta — dogmaattisesta kokeellisesta positivismista — yksinkertaisesti hylättiin väitöskirjoina. Oli kyse kolmesta väitöskirjasta, jotka oli kirjoitettu eksistentiaalisen fenomenologian tradition mukaisesti. Ne eivät siis edes olleet marksistisia töitä.

Radio-ohjelma, jota myös Dagens Nyheter referoi 24 joulukuuta 1977, esitteli kaikki ne näkymättömät esteet Ruotsin akateemisessa elämässä, kaikki voittamattomat vaikeudet tutkia muiden traditioiden ja oppien mukaisesti kuin mitkä virallisesti hyväksytään.

Sisäistä emigraatiota?

Tilanne Ruotsissa on eräissä suhteissa jopa huonompi kuin Länsi-Saksassa. Julkisen mie-

lipidepainostuksen — virkakiellon — lisäksi Ruotsissa on myös ns. rakenteellista painostusta, joka on sisäänrakennettu sekä ruotsalaiseen koulutusjärjestelmään että 60- ja 70-lukujen uudistuksiin. Opintojen kulku on tiukasti rationalisoitu, poliittisesti valvottu ja keskitetty.

Itse asiassa Ruotsi on edelläkävijämaa silloin kun puhutaan valvontakoneistojen järjestelmästä ja rakenteellisesta vapauden puutteesta koko ruotsalaisen akateemisen toiminnan tunnusmerkkinä.

Ajatuksia herättävässä artikkelissaan Dagens Nyheter-lehdessä 10. 1. 1978 väittävät kirjailijat, dosentti Arne Melberg ja Svante Weyler, että tämän päivän yliopistoa hallitsee hiljaisuus, epäpätevyys ja poliittinen valvonta: "Muualla Euroopassa ovat yliopistojärjestelmät vähemmän rationaalisia ja yhteiskuntaan sopeutettuja, niissä näkyy jääniteitä esikapitalistisista olosuhteista. Esimerkiksi Länsi-Saksassa yliopistoilla on edelleen melko itsenäinen oikeudellinen asema... viime aikoina on myös osoittautunut, että yliopistojen itsenäisyyttä on voitu käyttää hyväksi edistyksellisellä tavalla: kymmenen viime vuoden aikana esiin noussut vasemmistolaisuus ja vasemmistokeskustelu olisi ollut mahdoton jos yliopistot olisivat olleet yhteiskuntaan sopeutettuja... Saksalaisissa yliopistoissa ei vielä ole läheskään yhtä hiljaista kuin ruotsalaisissa. Järkeistyminen viipyy vielä, vasemmisto elää edelleen ja jatkaa sekä kritikkiään että politiikkaansa... *Berufsverbote* ei ilmeisesti yksin riitä. Sen lisäksi tarvitaan rakenteellista painostusta, sellaista kuin meillä on Ruotsissa".

Yhteiskuntakeskustelu ja tutkimus jatkuu yhä elinvoimaisena Länsi-Saksassa. Saksalaiset yliopistot ovat virkakiellosta huolimatta edelleen kriittisen tieteellisen toiminnan näyttämöitä. Ruotsissa vallitsee sen sijaan akateeminen järjestys. Järjestyksen vahtimestarit, hyväksytyt varsinaiset opettajat, kiirehtivät nöyrästi julistamaan lojaalisuuttaan valtiolle ja jättävät akateemisen portin selkosalleen pääomalle, epäpätevyydelle ja opportunismille. Muut, jotka pyrkivät uudistuksiin, mutta ovat vailla vakituista työpaikkaa tai ilman työtä joutuvat valitsemaan vaikenemisen, itsesensuurin tai maanpakolaisuuden. Täten koulutuksen kriisi on täydellinen. □

(Suom. Eila Sandborg)

MITÄ UNOHTUI KOULUA UUDISTETTAESSA?

Suomessa näyttää kärjistyvän kahden kasvat- ja ihmiskäsityksen vastakohta. Hallitsevan ajattelutavan mukaan ihminen on itse-
tajuutaan ja itsemääräykseen melko kykene-
mätön olio, joka ensin ohjataan tarkoin sää-
dettyyn koulutusputkeen ja sitten — ne
jotka mahtuvat — tuotantoputkeen. Heikois-
sa asemissa on toistaiseksi vastakkainen käsi-
tys: sen mukaan ihminen on itsetietoisuuteen
ja itsemääräykseen kykenevä olento, joka voi
omakohtaisesti kehittää itseään. Tarkastelen
näiden kahden ajatustavan perustelua ja to-
teutumista. Nimitän niitä hieman haastavasti
välineelliseksi tai *teknokraattiseksi* ja *huma-
nistiseksi* tai ihmiskeskeiseksi kasvatustajatte-
luksi. On tosin mainittava kolmaskin ajatus-
tapa. Se on oikeastaan *ajatuksettomuus*, se
että vallitsevaa koulujärjestelmää ilman sy-
vempiä perusteita ”pestään ja paikkaillaan”.

Uuden koulutusajattelun aloitti osaltaan
ns. koulutusrakennekomitea, joka toi voimak-
kaasti esiin jatkuvan koulutuksen periaatteen.

Periaate on sinänsä hyvä, mutta siihen liit-
tyi alun alkaen harhaanjohtavia painotuksia.

Eräs sellainen oli jo siirtymä *kasvatuksen*
käsitteestä *koulutuksen* käsitteeseen, joka pi-
täisi rajoittaa pelkästään itsetiedottomiin oli-
oihin, kasveihin ja eläimiin kohdistuvaan toi-
mintaan.

Ehkä tärkein lipsahdus jatkossa oli siirtymä
tutkintokeskeiseen ajatteluun. Jatkuvan ja
monitahaisen inhimillisen kasvun asemesta
nähtiin tikapuut, joilla astutaan tutkinnosta
tutkintoon. Jatkuvan kasvatuksen ajatus on
siten saanut varsin lattean sisällön, mutta on
helpommin suunniteltavissa, teknokraattisesti
hallittavissa.

Tähän liittyvä harhatie on opintojen *ato-
misoiminen*, kun sekä korkeakoulujen että
keskiasteen uudistuksessa opiskelu nähdään

ns. opintojaksojen suorittamisena. (Esim.
Jyväskylässä opiskelijat sanovat ’nappaavan-
sa opintojaksoja’.) Se on selvästi myös opin-
tojen pinnallistamista, vieraantumista kaikis-
ta persoonallisuuden kehityksen tavoitteista.

Tässä koulutusajattelussa tapahtuu myös
merkillinen inhimillisen tiedon *esineellistymi-
nen*, reifioituminen. Tieto nähdään ns. tieto-
paketteina. Tällöin hämärtyy se tosiasia, että
aito tietäminen voi olla vain subjektin aktii-
vistä ymmärtävää, tiedostavaa toimintaa.
Edelleen tämä koulutusajattelu, jonka näkö-
piiristä katoaa sivistymisen ajatus, voi poh-
jaltaan käsittää vain kasvatuksen *ammatti-
sen* arvon. Ja senkin pinnallisesti, valmiina
tietoina ja taitoina.

Sellaisen aidosti teknokraattisen koulutus-
ajattelun pohjalta syntyi vuonna 1978 valtio-
neuvoston periaatepäätös aikuiskoulutuksesta.
Yritän nyt hahmottaa toista, humanistista
tai suomeksi ihmiskeskeistä ajatustapaa. Se
tuli jossain määrin esille Opetussuunnitelma-
komitean mietinnössä ja pääsi sitä tietä hiu-
kan vaikuttamaan keskiasteen uudistukseen
ainakin lukion osalta.

On tehtävä pari yksinkertaista ja joidenkin
mielestä kulunutta erottelua.

Ensinnäkin on nähtävä persoonallisuuden
alueet: tiedollinen, tunteenomainen ja toi-
minnallinen. Ihminen on paljolti *tasapaino-
olento*, jonka tasapainoinen kasvu ja kasvatus
käsittää kaikki kolme aluetta. Kasvatus on
terapiaa; se korjaa yksipuolisen sivilisaation
tuottamia vaurioita. Tämä ei varmasti vielä
riitä uuden kasvatusajattelun ihmiskuvaksi.
On otettava myös huomioon se alussa mai-
nittu tosiasia, että ihminen erotukseksi eläi-
mestä on — tosin vasta kasvun tuloksena —
itsetietoinen ja sen pohjalta itsemääräinen,
autonominen olento. Niin Snellman kuin
Steiner painottivat, että kasvatus tähtää itse-
kasvatukseen. Sen pohjan luominen on kas-
vatuksen ehkä olennaisin tarkoitus. □

KOULUNUUDISTUKSEN IHMISKUVA

Tänään aiheemme on koulunuudistuksen ihmiskuva. Pyrimme etsimään vastausta kysymykseen, minkälainen ihmiskuva koulunuudistuksessa — ehkä erityisesti kohta päättyvällä 70-luvulla — on ollut taustalla ja minkälaisia tavoitteita koulun kasvatukselle on asetettu. Koulunuudistuksen sisältämä käsitys ihmisestä on meille kaikille tärkeä, koska kenellekään meistä ei ole samantekevää, minkälainen ihminen koululla on kasvatustoimintansa tavoitteena ja minkälaiselle näkemykselle ihmisestä, kulttuurista ja yhteiskunnasta koulun kasvatuksen perusteet nojaavat.

Rajaus

Pääpaino on peruskoulussa, koska peruskoulu tavoittaa meillä kaikki 7—16-vuotiaat lapset. Myös keskiasteen koulutus on tärkeä, koska sen uudistaminen on juuri ajankohmainen ja koska se myös käytännössä tavoittaa lähes koko 17—20-vuotiaiden ikäluokan (tai sen osan) ammatillisen koulutuksen ja lukio-koulutuksen kautta.

Myös päivähoito (varhaiskasvatus), yliopistot ja korkeakoulut (korkea-asteen opetus) ja aikuiskoulutus olisivat tärkeitä. Ne kaikki ovat 70-luvulla olleet uudistamisen ja kehittämisen kohteina. Yhteiskunnan kasvatuksen merkityksen valtaisa laajentumista osoittaa päivähoidon nousu, korkea-asteen koulutuksen laajentuminen ja aikuiskoulutuksen esiinmarssi yhteiskunnan koulutusjärjestelmän kokonaisuuteen. Kaikki nämä yhdessä korostavatkin jatkuvan koulutuksen periaatteen ilmentymistä suomalaisessa kasvatuksessa, jossa yhteiskunnan ote kasvatukseen on jatkuvasti voimistunut ja kodin heikentynyt. Tämä kehityslinja on erittäin mielenkiintoinen ja on välittömästi sidoksissa yleiseen yhteiskunnalliseen kehityksemme osoittaen joitakin piirteitä yhteiskunnallisen kehityksemme ihmiskuvasta. Niin mielenkiintoisia kuin nämä laajat näkymät olisivatkin meidän täytynee rajoittaa ainoastaan peruskoulua ja keskiasteen koulutusta koskevaan koulunuudistuk-

seen pitäen kuitenkin mielessä koko koulutusjärjestelmä ja kasvatuksen koko kuva.

Käsitys ihmisestä

Käsitys ihmisestä on kasvatuksen lähtökohhta, se määrää myös kasvatustoiminnan tavoitteen. Käytän mieluummin sanaa ”ihmiskäsitys” kuin ”ihmiskuva”, koska ”kuva” — erityisesti ”valokuva” (joka on nykyajan teknikan tapa tulkita ihmistä) tarkastelee ihmistä ulkoa päin ja korostaa tekijöitä, joita voidaan kokeellisesti havainnoida ja samalla tahtoen tai tahtomattaan rajaa näkemyksen ihmisestä korostetusti niin sanoakseni luonnontieteellisiin seikkoihin. ”Ihmiskäsitys” taas korostaa ihmisen itsensä omaa pyrkimystä tulkita itseään, ehkä erityisesti juuri sisältä päin pitäen mahdollisina myös niitä seikkoja, joita ei voida kokeellisesti havaita. Täten näissä kahdessa sanassa voidaan nähdä kaksi linjaa tulkita ihmistä: luonnontieteellispohjainen tulkinta, johon meillä nykyiset käyttäytymistieteemme näyttävät laajalti nojaavan ja humanistinen tulkinta, jossa filosofisella tai uskonnollisella ymmärtämisellä on keskeinen asema.

”Ihmiskuvaa” ja ”ihmiskäsitystä” apuna käyttäen voidaankin kysyä, kumpaa linjaa näistä kahdesta koulunuudistuksemme näyttää edustaneen. Tämä kysymys on aiheemme kannalta keskeinen.

Käsitykseni meikäläisestä kasvatussuunnittelusta ja koulutuspolitiikasta on, että se on saanut lähteensä pääasiassa — erityisesti 70-luvulla — käyttäytymistieteiden, kuten kehityspsykologian ja kasvatussociologian tiedon ihmiskuvasta. Tämä on seurausta galileiksi sanotusta kausaalisia ja mekaanisia tekijöitä painottavasta tieteellisestä selitystavasta, joka alkuaan vaikutti luonnontieteiden piirissä mutta joka valistusajalta lähtien on tunkeutunut myös ihmistä tutkiviin tieteisiin. Käyttäytymistieteiden ”luonnontieteellistyminen” on puolestaan vaikuttanut opettajakuvaan ja sävyttänyt kasvatusihanteita.

Ilmiötä voitaneen pitää maailmanlaajana, ei ainoastaan suomalaisena. Tähän viittaavat monet tekijät, mm. Unescon kansainvälisen

koulutuskomitean raportti *Learning to be*, suomennettuna *Opiskelu on elämää* (ilm. 1976), joka korostaa tieteellistä humanismia ja esittää, että uuden koulutusjärjestelmän esintä perustuu tieteelliseen ja teknologiseen opetukseen, joka on yksi tieteellisen humanismin kulmakivistä. Raportin mukaan tieteellinen humanismi hylkää kaikki ennalta omaksutut, subjektiiviset tai abstraktiset ihmiskäsitykset. Se pitää ihmistä konkreettisena olentona historiallisissa puitteissa tietyllä aikakaudella. Tämä kaikki näyttää olevan tavalla tai toisella jännityksessä niiden lähestymistapojen kanssa, jossa kyselemisen ja etsinnän lähteenä on ihmisen jumalalliset juuret; jossa pääpaino ei välttämättä ole siinä, mitä laboratoriossa voidaan havaita vaan siinä, mitä ihminen itse voi kokea; jossa syvä hiljentyminen ja mietiskely on tapa etsiä vastauksia ihmisenä olemisen kysymyksiin. Kysymys voidaan ehkä asettaa näinkin: missä määrin koulunuudistuksemme on pyrkinyt ainoastaan kuvaamaan ihmistä rajoittuen siihen, mikä on havaittavissa ja tekemään tästä johtopäätökset? Vai onko koulunuudistuksemme mahdollisesti lähestynyt ihmistä kysellen ja pitäen kaikkia kysymyksiä mahdollisina, myös niitä, joihin havainnot ja niihin perustuvat tutkimukset eivät anna vastausta.

Kasvatus

Kuuluissa filosofi Kant on sanonut: ”Ihminen voi tulla ihmiseksi vain kasvatuksen avulla. Hän ei ole mitään muuta kuin mitä kasvatus hänestä tekee.”

Kantin näkemys perustuu käsitykseen ihmisen kasvatettavuudesta. Kant oivalsi, että kasvatus on kehittyvän kulttuurin ja uudistuvan yhteiskunnan keskeinen funktio. Samalla hän ymmärsi tähän liittyvät vaikeudet. Hän sanoi: ”Sen tähden on kasvatus suurin ongelma ja myös vaikein, mikä ihmiselle voidaan antaa.”

Eräs vaikeus liittyy juuri tulkintaan ihmisen kasvatettavuudesta, siihen, mikä on kasvatuksen osuus ihmisen kehityksessä. Pitkälle viety näkemys ihmisen kasvatettavuudesta sanoo, että me kasvatuksen avulla luomme ihmisen, muuta luoja emme tarvitse. Osa meistä tyytyy kuitenkin rajaamaan kasvatuksen tehtävän jatkotoimenpiteisiin ja katsoo, että vastasyntyneessä lapsessa ihmisyyys on olemassa valmiina siemenenä, kasvun aiheena,

jonka kasvua me kasvatuksen avulla tuemme ja rohkaisemme. Tässä kulkee eräs päälinja, joka on välittömästi sidoksissa näkemykseen ihmisestä. Minkälaista käsitystä kasvatuksesta ja sen mahdollisuuksista koulunuudistuksemme näyttää edustavan?

Eräissä vaiheissa meillä näyttää esiintyneen koulunuudistuksessa melko vahva ihmisen kasvatettavuuden ja koulutettavuuden painotus, vahvimmissaan tämä lienee ollut siihen aikaan, kun vuoden 1971 koulutuskomitean mietinnöstä meillä käytiin keskustelua. En ole kuitenkaan havainnut, että meillä erityisesti kasvatettavuuteen ja koulutettavuuteen nojautuen olisi pyritty torjumaan ihmisessä oleva kasvun aihe eikä liioin kieltämään jumalallisten tekijöiden mahdollisuus ihmisessä. Kasvatukselle on olennaista kasvatustahto, se on, tietoisuus siitä, mihin kasvatuksessa pyritään. Tätä on pidettävä kasvatuksen ehdottomana tunnusmerkkinä. Kasvatus, joka ei tiedä, mihin se pyrkii, tuskin on kasvatusta.

Yhteiskunnan kasvatus, joka meillä on pyrkinyt nojaamaan moniarvoisuuteen, joutuu vaikeuksiin juuri kasvatustahdon suhteen. Kasvatus ilman kasvatustahtoa ja ilman kasvatustietoa väljähtyy toiminnaksi, joka on vailla tarkoitusta, vailla omaa minuutta. Tämä on hyvin mielenkiintoinen kysymys meidän koulunuudistuksessamme. Mikäli tilanne muodostuu vaikeaksi, se on: mikäli emme pääse sopimukseen siitä, mihin koulun kasvatus tähtää, koulu menettää mahdollisuutensa kasvattaa. Näitä piirteitä on ollut hiukan havaittavissa. Tätä taustaa vasten ovat olleet varsin myönteisiä ne pyrkimykset, joissa on korostettu yhteisten kasvatustavoitteiden välttämättömyyttä ja pyritty löytämään koulun kasvatukselle aikaisempaa selkeämmin yhteiset tavoitteet.

Tavoitteena olevan ihmisihanteen hämärtyminen ja riittävän selkeiden arvopäämäärien puuttuminen näyttää meillä muodostuneen koulunuudistuksen pulmaksi, mikä on haitannut muuten hyvää pyrkimystä voimistaa koulun kasvatustoiminnan mahdollisuuksia. Kun käsitykseni on, että tämä on yleisesti tiedossa ja että se laajalti hyväksytään, voin tehdä suoraan kysymyksen: Miten voisimme saavuttaa koulun kasvatukselle nykyistä selkeämmin yhteisen ihmisihanteen, johon se kasvatuksessaan tähtäisi ja sitä kautta päästä sopimukseen riittävästi kasvatuksen arvopäämääristä ja tavoitteista?

Komiteat kasvatussuunnittelijoina

Nyt päättymässä oleva 1970-luku on ollut kasvat- ja koulutusalan komiteoiden kulta-aikaa. Sellaista koulutusjärjestelmän osaa meillä ei ole, jonka uudistamista komitealaitoksen avulla ei tällä vuosikymmenellä olisi yritetty. Komiteoiden mielenkiinnon kohteena ovat olleet kaikki ikäryhmät. Erittäin keskeinen ja mielenkiintoinen kysymys täten on, mikä merkitys komitealaitoksen valmistelulla on kasvatuksessa, missä määrin se edustaa yhtenäistä käsitystä ihmisestä ja kasvatuksesta, minkälaiset päämäärät ja tavoitteet esityksissä painottuvat ja missä määrin ne mahdollisesti merkitsevät muutosta aikaisempaan nähden.

Turussa tehdään juuri tällä hetkellä tutkimusta komitealaitoksen merkityksestä valankäyttäjänä. Tutkijan, dos. Voitto Helanderin, julkisuudessa esittämän näkemyksen mukaan komitealaitoksen merkitys vallankäytön välineenä on jatkuvasti lisääntynyt. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että komitealaitoksessa jäsenten valinnassa poliittiset nimitykset ovat tulleet pääsääntöisiksi. Täten komitealaitos on valmiiksi linjassa poliittisen tahdon kanssa. Poliittinen tekijä on Helanderin mukaan voimistunut asiantuntijatekijän kustannuksella, mikä ei aina merkitse asiantuntemuksen vähentymistä.

Sama lienee pääteltävissä myös kasvat- ja koulutusalan komiteoista. Mikäli tämä pitää paikkansa, sitäkin merkittävämmäksi nousee kysymys, missä määrin komitealaitoksessa on havaittavissa jokin yhtenäinen näkemys ihmisestä, missä määrin sillä on merkitystä itse kasvatustoiminnan toteutumiselle ja mit-

kä tämän näkemyksen mahdolliset keskeiset tekijät, se on: ominaisuudet, ovat.

Tämä on kysymys, joka vaatii oman erillisen tutkimuksensa. Peltosen tutkimukset liittyvät juuri tähän kysymykseen. Osaltani totean ainoastaan kaksi seikkaa.

Ensinnäkin, viimeaikainen koulunuudistus erityisesti komitealaitoksen osalta osoittaa, että kasvatussuunnittelu halutaan meillä sitoa välittömästi yhteiskunnallisiin tekijöihin. Kuitenkin on kysyttävä, onko kasvatusta ainoastaan yhteiskuntapoliittinen funktio, eikä päinvastoin yhteiskuntapolitiikka kulttuuriperinnön siirtymisen tuloksena voi myös olla kasvatuksen funktio. Pidän vaarallisena, jos yksilön ja yhteisön kehitys sidotaan liiaksi nyt olemassa olevan yhteiskunnan ehtoihin, pikemminkin puhuisin kulttuuriperinnöstä, joka saattaa edustaa pidempää jatkuvuutta kuin poliittinen tilanne tämän päivän yhteiskunnassa.

Toiseksi, komitealaitoksen muodostuminen aikaisempaa poliittisemmaksi asiantuntemuksen sijaan ilmeisesti enemmän haittaa kuin edistää pyrkimystä saavuttaa yksimielisyys kasvatuksen ihmisihanteesta, arvoista ja tavoitteista. Tämä johtuu jo yksistään suomalaisen poliittisen käytännön luonteesta, jossa kuppikuntaisuus on ensimmäinen ehto ja yhteinen hyvä vasta pitkän aikavälin jälkeen toinen ehto. Näyttää siltä, että suomalaisessa politiikan tekemisessä tarvitaan vielä suurta harjaantumista, ennen kuin kasvatuksen arat ja ihmiselämää syvästi koskettavat kysymykset voidaan sille koko laajuudessaan uskoa. Kenelle ne sitten uskotaan, muodostuu omaksi kysymyksekseen. □

Pertti Parkkola

KOKEMUKSIA OMASTA KIRLIAN-TUTKIMUKSESTANI

Kuvasin ensimmäisellä kirlian-kamerallani yhden vuoden pelkästään kuvaamisen ilosta, sillä värikkäät kirlian-kuvat antavat verrattoman visuaalisen elämyksen. Käsityksenäni myös on, että kertomallani kuvaustavalla yhdistyy tiede ja taide. Tieteellisessä työssä yri-

tetään vangita havaittu todellisuus tunnettu- ja käsitteiden ja teorioiden viidakkoon. Tieteessä herkistymme todellisuuden monipuolisuuteen, missä myös tunne on vaikuttavana tekijänä.

Kirlian-kuva on tieteellinen dokumentti, mutta myös luovuutta kasvattava taideteos.

Itse Kirlianille, joka kuoli elokuussa 1979

80-vuotiaana, kirlian-kuva antoi aiheen ymmärtää ikäänkuin uusia lainalaisuuksia, mutta myös visuaalisen nautinnon hetkiä, jotka hän on pukenut sanoiksi monissa kirjoituksissaan.

Kirlianin työn tuloksena syntyi Neuvostoliitossa uusi termi 'bioplasmateoria'. Tunnetuin alan ekspertti tällä hetkellä lienee prof. Injushin Alma Atan yliopistossa. Yhdysvaltalaiset tutkijat, esim. prof. Moss Kalifornian yliopistossa, käyttävät termiä 'säteilykenttäkuvaus'.

Asia ei sinänsä ole ollenkaan uusi, sillä onhan jo tuhansia vuosia oletettu orgaanisia kohteita ympäröivän kentän, auran tms. olemassaolo. Esim. antroposofisessa hengentieteessä säteilykenttäteoria ei ole ollenkaan spekulaatiota aiheuttava epävarmuus vaan ymmärrettävä asia. Onhan ihmisiäkin, joiden näkökyky ilmeisesti on sopeutunut spektrin osa-alueisiin, ja kenties jonkinlainen atavistinen perimä tämän yhteydessä mahdollistaa eritasoisten kenttien visuaalisen havainnoinnin.

Näkinsin myös kirlian-kuvauksen pieneltä osaltaan voivan toimia siltana hyvin materiaalisen luonnontieteen ja uudenlaisen luonnontieteen välillä. Tältä pohjalta mielestäni mikään ei estä etsimästä käytännön sovellusmahdollisuuksia kirlian-tekniikalle teoretisoinnin lisäksi, sillä niin laaja on alue siinä kentässä, missä säteilykenttävalokuvauksella operoidaan.

Jos lähemme aivan epäorgaanisista kohteista, niin kuvista huomasin, että niiden säteily on huomattavasti staattisempaa kuin orgaanisten kohteiden. Mm. erilaisten malmitkivien sähköjohtokyky piirtyy valokuvausemulsiolle. Samoin erilaisten materiaalien pinnanmuodostusta voidaan tällä menetelmällä tarkastella ja löytää mahdollisia halkeamia jms. Verrattoman paljon mielenkiintoisemmaksi asia muuttuu siirtyessämme kasvimaailmaan.

Eräs kirlian-ilmiön selitysmalli on, että koska elollisten olioiden toiminta perustuu pienen pieniin sähköisiin potentiaaleihin, niin tällaisen kohteen tuominen suurjännitekenttään aiheuttaa vuorovaikutuksen, jonka tuloksena 'jotain' piirtyy valoherkälle alustalle. Siispä siirrymmekin erittäin tärkeään kohteeseen — viljanjyvään.

Jo aivan varsinaisen tutkimustyön alkuvaiheissa suoritettiin mäntyjen siemenkuvauskohteita ja sittemmin teimme Thorbjörn Gus-

tafssonin kanssa koesarjoja Järnan tutkimuslaitoksessa Ruotsissa. Viimeisin jyvien kohdistuva koesarja on meneillään Raision tehtaiden järjestämänä.

Raision kokeet alkoivat kirlian-tekniikkaa käsittelevästä tv-ohjelmasta vuonna 1978. Kirlian-tekniikkaa päätettiin kokeilla itävyystestien parantamiseksi ja helpottamiseksi. Ensimmäinen koesuunnitelma oli itävyystestien välisen yhteyden selvittäminen ohralla.

Kokeiden tarkoitus oli selvittää soveltuuko kirlian-kuvaus jossain muodossaan ohran itävyysmäärittelyyn. Mahdollisena sovellusmahdollisuutena olisi tällöin ohran vastaanoton ja varastoinnin kontrolli ja toisaalta siemenviljan kontrolli. Kokeessa tai koesarjassa keskityttiin lähinnä menetelmän soveltuvuuden periaatteelliseen selvittämiseen, ts. mitauksen käytäntöön soveltamisen kehittäminen on jätetty myöhempään vaiheeseen.

Kokeet näyttivät sen, että mustavalkokuvaus ei anna poikkeuksetta tunnistettavia eroja itävien ja itämättömien jyvien välille. Ei myöskään dormantteja jyviä voitu nimenomaan paikantaa jonkun tietyn tuntomerkin perusteella. Hunnutetut kuvat olivat sikäli mielenkiintoisia, että itämättömille jyvälle muodostui osittain vaaleampi korona. Mitä mustavalkomenetelmä paperille tallentaa, jää vielä toistaiseksi hämärän peittoon. Kuvaus ei myöskään johdonmukaisesti muuttanut itävyysarvoja johonkin suuntaan.

Vaikka mustavalkoinen kuvaus ei antanutkaan varmaa yksiselitteistä tulosta, on Raision tehtaiden mielestä tarkistettava ehdottomasti värikuvauksen mahdollisuudet, koska säteilyn eri aallonpituuksien erottaminen saattaa hyvinkin tuoda merkittävästi uusia mahdollisuuksia. Näin ollen tämä värikuvauksen osalta vielä keskeneräinen koesarja olisi vietävä loppuun mahdollisimman pian.

Vaihdettuani ajatuksia sekä neuvostoliittolaisten asiantuntijoiden että Yhdysvalloissa toimivan IKRA:n eli The International Kirlian Research Association kanssa, kävi ilmi, että nyt suoritettavat koesarjat ovat ainutlaatuisia ja kiinnostavat kyseisiä tahoja.

Kirlian-ilmiöistä julkaisemani pikku kirjan aiheutti selvän reaktion korkeakouluissa. Pisimmällä ollaan Kuopiossa, missä asiaa kehitellään videointiasteella. Oulussa on kiinnostuttu kirlian-tekniikan käyttömahdollisuutta vesien saastumisasteiden määrittelyssä.

Olen kuvannut eri kasvien lehtien alapin-

toja tarkoituksena saada esille kirlian-tekniikka käyttäen 'kasvien kuumeilun'. Kimmokkeen asiaan sain prof. Toivo Rautavaaran kirjasta *Luonnonmukainen viljely*. Siinä Rautavaara kertoo mielenkiintoisesti 'kasvien kuumeilusta' ts. vedenpidätyskyvystä eli aineenvaihdunnasta.

Eräs ystäväni lähti Moskovaan tapaamaan tri Viktor Adamenkoa. Viktor Adamenko sai tekniikan tohtorin arvon kehittämällä kirlian-tekniikkaa käyttäen menetelmää niveltulehdusten diagnostisoimiseksi. Lisäksi Neuvostoliitossa on menneillään laaja "lapsiprojekti", missä tietyin väliajoin kuvataan lasten daktylogrammit (sormikuviot) aikuisikään saakka, jonka jälkeen mahdollisten sairauksien ilmenetyessä voidaan kirlian-materiaalia kelata ikäänkuin taaksepäin johtopäätösten tekoa varten. Ilmeistä on, että kirlianteekniikka tuo röntgeniä "terveellisemmän" vaihtoehdon tulevaisuudessa, sillä liikutaanhan siinä sähkömagneettisen spektrin "terveellisemmällä" alueella mikäli käytetään sopivan alhaisia jännitteitä, kuten amerikkalaiset menettelevät.

Miten kirlian-valokuva syntyy?

Siitä on monenlaisia oletuksia. Tukeudun itse käsitykseen, että kohteen pinnasta irtoavat elektronit liikkuvat eri nopeuksilla. Purkauksen ituna olisi elektroonisuihku, jonka ympärille positiiviset ionit ryhmittyvät.

Tohtori Adamenko loi käsitteen *elektronien kylmäsäteily* ilmeisesti kilpailemaan ns. bioplasman vaihtoehtoisena nimityksenä. Bioplasmateorian on luonut Kirovin yliopistossa Alma Atassa toimiva professori Injushin työryhmänsä kanssa.

Mikä on bioplasmateoria?

Käsitys elävää organismia ympäröivästä eräänlaisesta energiapilvestä on vanha. Ensimmäisenä tätä ilmiötä tutki Lontoossa tohtori Kilner vuonna 1911. Voi olla, että ihmisilmäkin voi harjaantua tajuamaan kirjoja normaalia pitemmälle kirjon molemmista päistä. Kuitenkin se, että ihmisruumis säteilee sähkömagneettisia aaltoja, on värikäästi todistettu ns. termografiamenetelmällä, joka muuttaa lämpösäteilyn loisteliaksi värikuviksi. Menetelmällä ihmisestä etsitään nykyisin kasvaimia, reumaattisia muutoksia ja syöpäpesäkkeitä, jotka näkyvät kuumina alueina. Keho lähettää säteilyä, joka juuri ja juuri on normaalin näkökyvyn rajoilla.

Tässä vaiheessa kirlian-tekniikka astui mukaan ja vahvasti neuvostoliittolaiseen terminologiaan "bioplasma"-käsitteen ja ajatuksen, ettei vaikutuspiirimme pääty ihon pintaan. Jokainen elävä olento muodostaa ympärilleen bioplasmamatriisin eli elämänkentän. Tuo kenttä ilmeisesti ennakoii tiettyjä terveydellisiä muutoksia. Tuo bioplasmakenttä on ilmeisesti ainakin osittain sähköinen ilmiö. Tietyillä suotimilla ja järjestelyillä tuosta kentästä saadaan esiin osakenttiä. Niiden tutkiminen on vaikeampaa, mutta akupunktio-käytäntöön ja suurtaajuus- eli kirlian-kuvaukseen perustuvalla menetelmällä kenttä on voitettu tehdä havainnolliseksi ja tällä on jo filosofian alueellakin merkityksensä materiaalisen luonnontieteen vastapainona.

Olen vahvasti sitä mieltä, että kirlian-tekniikka tuo uuden lisän luonnontieteisiin, mutta sen tutkimisen olisi lähdeittävä tunnetun luonnontieteellisen kokemuksen pohjalta vaikkakin erittäin rohkeat hypoteesit ovat erinomaisen tarpeellista.

Kirlian-menetelmä paljastaa myös kipujen eri asteet. Kovat kivut näkyvät kirkkaina räikeinä väreinä, jotka pehmenevät kivun hellittäessä. On mahdollista, että ihmiset kommunikoivat myös noiden silmillemme näkymättömien bioplasmakenttien välityksellä keskenään ja intuitiivinen näkemykseni on, että tuo säteilykenttäkuvaus johtaa uuteen, entistä yhtenäisempään ihmiskuvaan. Tämän mukaan ihminen on kiinteässä yhteydessä koko itsensä ulkopuoliseen maailmaan ja reagoi bioplasmakenttensä välityksellä ympäristöönsä, säähän, kanssaihminen ajatuksiin, sairauksiin ja mielentiloihin. Olen myös vahvasti sitä mieltä, että kullakin lajilla on oma luonteenomainen väriyhdistelmänsä niin vaikeatajuinen kuin eri filmiemulssioiden suodin ja väriherkät kerrokset säteilyn vaikutukselle ovatkin. Uskoisin myös kaikissa soluissa vallitsevan bioplasmakenttään perustuvan ns. primäärihavaitsemisen, joka luonee tietyn yhtenäisyysakselin kaiken elollisen välille.

Olemme perustaneet Mikkeliin *Suomen kirlian-tutkimusseuran*. Seuran periaatteellinen tehtävä on koota kaikki mahdollinen saatavissa oleva informaatio ympäri maailmaa. Kirjastotilat ovat valmiina, mistä eri puolilta maailmaa koottua aineistoa voidaan välittää siitä kiinnostuneille. Perustava kokous oli 15. 11. 79. □

TILAA Katsaus

Katsaus on Kriittisen Korkeakoulun julkaisema kulttuurilehti. Se kertoo esitelmä- ja keskustelutilaisuuksissa käsitellyistä ajan-kohtaisista aiheista sekä tarjoaa mahdollisuuden mielipiteiden vaihtoon.

Katsaus pyrkii pureutumaan ihmisen ja yhteiskunnan ongelmiin hyvin erilaisista näkökulmista. Sitoutumattomana lehtenä se vetoaa ihmisiin, ei eturyhmien edustajiin. Katsauksen tarkoituksena on tarjota vaihtoehtoista tietoa ja uusia virikkeitä.

Katsaus ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Vuosikerran hinta on 40 markkaa. Parhaiten voit tilata Katsauksen lehden välissä olevalla tilillepanokortilla.

...ja OHJELMATIEDOTE!

Alkukevään ohjelmätiedote lähetettiin vielä vanhan käytännön mukaan kaikille Katsauksen tilaajille.

Uuden käytännön mukaan ainoastaan kannattajayhdistyksen jäsenet saavat ohjelmätiedotteen ilman erillistä tilausta. Katsauksen tilaajatkin joutuvat siis tästä lähtien tilaamaan ohjelmätiedotteen erikseen. Parhaiten tämäkin käy lehden välissä olevaa tilillepanokorttia käyttäen.

P.S. Mikäli haluatte tukea Kriittisen Korkeakoulun muuta toimintaa, voitte liittyä kannatusyhdistyksen jäseneksi maksamalla jäsenmaksun 15 markkaa vuodessa (tai ainaisjäsenmaksun 200 markkaa).